

Litteraturkrönika 2000

Av L.-E. Edlund, G. Hallberg, C. Platzack och B. Söderberg

Krönikans avdelningar åtskiljs av asterisk. De är ämnesvis ordnade från allmänt till specifikt: allmänspråkligt (indoeuropeiska, (ur)germanska) * skandinaviskt (ur-, fornnordiska) * särspråkligt: fornvästnordiska, isländska, färöiska * norska * danska * svenska * egennamn: ortnamn, personnamn, övriga namn. Inom avdelningarna redovisas arbetena i alfabetisk följd. Artiklarna signeras L.-E.E., G.H., C.P. eller B.S.

Language and Negativity. Apophaticism in Theology and Literatur, red. av Henny Fiskå Hägg. 94 s., Oslo 2000 (Novus Forlag). ISBN 82-7099-332-8. De fem bidragen i denna volym är bearbetningar av föredrag presenterade vid en workshop i Bergen 1997. Samtliga bidrag behandlar karaktären, rollen och bruket av apofaticism (förnekande) i olika skrivna texter. Boken inleds med att utgivaren presenterar den apofatiska attityden till språk. Ingunn Lunde diskuterar apofaticismen i den kristna retoriken, Andrew Louth skriver om Dionysios och apofatisism, Henny Fiskå Hägg om apofaticism och kunskap hos Clement av Alexandria, Shira Wolosky om apofaticism och poesi, med utgångspunkt i Paul Celans översättning av Emily Dickinson, och Finn Tveito diskuterar den apofatiska strategi som Samuel Beckett använde sig av. Boken avslutas med en presentation av författarna. C.P.

Eva Lilja, Peder Skyum-Nielsen, Metrikens termer. Samnordisk thesaurus. 81 s., Göteborg 2000 (Centrum för metriska studier). (Skrifter utgivna av Centrum för Metriska Studier 12.). ISBN 91-87988-09-7. I den här behövliga och behändiga lilla volymen presenteras i ordlistans form de nordiska språkens termer rörande såväl prosodi, takt, fras, vers, rim och strof som genre, semantik, framförande, musik och dans samt notation. Läsaren har två möjligheter att finna det som söks, dels en systematisk uppställning ordnad i kapitelform, dels en alfabetisk ordlista, ett viktigt

hjälpmedel för den som bara är hemma i ett av språken. En fyllig bibliografi gör boken till ett än viktigare hjälpmedel för nybörjaren.

B.S.

Wilhelm Streitberg †, Die Gotische Bibel. Band 1. Der gotische Text und seine griechische Vorlage. Mit Einleitung, Lesarten und Quellennachweisen sowie den kleineren Denkmälern als Anhang. Mit einem Nachtrag von Piergiuseppe Scardigli. 7. Auflage. LII + 516 s. + 8 Tafeln, Heidelberg 2000 (Universitätsverlag C. Winter). (Germanistische Bibliothek. Band 3.) ISBN 3-8253-0745-X. — Band 2. Die Gotische Bibel. Gotisch-Griechisch-Deutsches Wörterbuch (um zwei neue Wörter ergänzt von Piergiuseppe Scardigli). 6. Auflage. XII + 180 s. Heidelberg 2000 (Universitätsverlag C. Winter). (Germanistische Bibliothek. Band 4.) ISBN 3-8253-0746-8. I behändigt format och tilltalande yttre form föreligger nu en nyutgåva av denna klassiker, med textdelen inbunden och ordboksdelen häftad och skuren. Texten med kommentarer är oförändrat fotomekaniskt återgiven inklusive förorden till första upplagan 1908 (samt efterskriften 1910, som redovisar det förlorade, dubbelbladiga, latinsk-gotiska brottstycket från universitetsbiblioteket i Gießen), till den andra 1919 och den femte 1965, vartill kommer Scardigli's nyskrivna förord (s. XV) och efterskrift (s. 499 ff.) till sjunde upplagan. I efterskriften kommenteras tre senare upptäckta gotiska textbrottstycken: 1. Texten till Codex Argenteus sista blad, funnen 1970 i en i domkyrkan i Speier inmurad relikgömma, som innehöll en pergamentrulle och benen av biskop Erasmus av Antiokia (cirka år 300). Fyndet publicerades redan 1971. 2. Fragment av den gotiska bibeltexten, funna på 1930-talet i en grav på kyrkogården i det västungerska Hács-Béndekpuszta (d.v.s. i det gamla Pannonien), ristade på en kvadratisk, hopvikt blyplatta med dubbelsidig text. Plattan hade vid begravningen lagts i händerna på en 25–30 år gammal man, som avlidit vid sekelskiftet 500. Fyndet försvann delvis under och efter andra världskriget. En arkeologisk redogörelse publicerades först 1978, då man antog att det rörde sig om runskrift. E. A. Ebbinghaus identifierade texten som gotisk i en uppsats 1989. Efterskriftens Tafel 1–7 illustrerar de största brottstyckena av fragmenten av blyplattan, János Harmattas 1996 publicerade avritningar, de gotiska skrivtecknen i Codex Argenteus i jämförelse med blyplattans två stiltyper, samt en rekonstruerad sida av blyplattan jämförd med en sida i Codex Argenteus. 3. Bernhard Bischoffs 1984 publicerade *Gotica Parisina*, gotiska ord och bokstavstecken som på 800-talet tillskrivits i en äldre handskrift från Saint-Denis. Tex-

ten återges som Tafel 8 i efterskriften. — Ordbokens förord till förstaupplagan, daterat "München, oktober 1910", omtalar det ovannämnda "das Gießener Bruchstück". Den sjätte upplagan har utökats med två uppslagsord, *farws?* och *ingibs?* (s. X). G.H.

Tongues and Texts Unlimited. Studies in Honour of Tore Janson on the Occasion of his Sixtieth Anniversary, ed. by Hans Aili & Peter af Trampe. 308 s., Stockholm 2000 (Stockholms Universitet, Institutionen för nordiska språk). ISBN 91-630-9137-2. Denna festskrift är tillägnad Tore Jansson, professor i afrikanska språk vid Göteborgs universitet. De tjugo bidragen speglar festföremålets breda språkvetenskapliga intressen, från klassisk (latinsk) och neolatinsk filologi, över språkförändring, fonologi och allmän språkvetenskap till afrikansk lingvistik. Boken innehåller också ett fotografi av jubilaren, en tabula gratulatoria och en bibliografi över hans arbeten 1964–1999. Några av bidragen har särskilt nordistiskt eller allmänlingvistiskt intresse. Till denna grupp hör t.ex. Gadeliis undersökning av nominalfrasernas struktur i franskelaterad kreol och i standardfranskan, Noréns jämförelse av det språkliga och samhällliga genusbegreppet, och Traunmüllers studie av ljudsymbolism i deiktiska ord. C.P.

*

Hans Frede Nielsen, The Early Runic Language of Scandinavia. Studies in German Dialect Geography. 445 s., Heidelberg 2000 (Universitätsverlag C. Winter). (Indogermanische Bibliothek. Begründet von H. Hirt und W. Streitberg. Fortgeführt von H. Krahe. Herausgegeben von Alfred Bammesberger. Erste Reihe.) ISBN 3-8253-1080-9. I denna bok söker Hans Frede Nielsen närmare precisera den dialektgeografiska ställning som språket i de äldre skandinaviska runinskrifterna (200–500 e.Kr.) har i ett germanskt sammanhang. Författaren talar här, för att skapa sig en så neutral term som möjligt, om *Early Runic*, och motiverar inledningsvis detta termval. Efter det inledande kapitlet följer en initierad forskningshistorik där vi möter namn som Hans Kuhn, Elmer H. Antonsen och Ottar Grønvik, alla andra forskare på området att förtiga. En genomgång av de nordgermanska och nordsjögermanska språkens ljudsystem i förhållande till *Early Runic* följer därefter. Kapitlets genomgång av ljudsystemen är ytterst systematisk och har stort egenvärde som den moderna

översikt det är. I ett följande kapitel går Nielsen så igenom olika morfologiska och fonologiska drag i Early Runic, liksom ordföljd och personnamnsinventariet studeras. De följande kapitlen fördjupar jämförelserna mellan de västgermanska, nordsjögermanska och nordgermanska språken. Författaren sammanfattar därefter sin detaljerade språkliga undersökning i ett par modeller: en synkron, vågteoriorienterad (dialektgeografisk) modell och en diakron som är uppbyggd som ett träd-diagram. I den dynamiska modellen opererar Nielsen med "an Early Runic split from North-West Germanic" cirka 200 e. Kr., och han räknar vidare med att Early Runic så småningom leder fram till det som kallas "Early Norse". Möjligen överbetonar modellen alltför mycket skillnaderna mellan Early Runic och de västgermanska språken. Modellerna visar i varje fall hur komplicerade relationerna mellan de involverade språken är. När denna analys är slutförd dras relevant ortnamnsvidens, liksom arkeologisk och etnologisk evidens, in. I ett nionde och sista kapitel dras trådarna i den innehållsrika monografin samman. Monografin bygger inte minst på Hans Frede Nielsens egen forskning genom åren — litteraturlistan redovisar inte mindre än 28 titlar av författaren —, och han tar i boken på ett självständigt och intressant sätt ställning till många av föregångarnas tolkningar. Boken är systematiskt uppbyggd och innehåller åtskilliga, strategiskt utplacerade sammanfattningar, vilket gör den kompakta och detaljrika framställningen förhållandevis lätt att följa.

L.-E.E.

NOWELE Vol. 36 (North-Western European Language Evolution). 134 s., Odense 2000 (Odense University Press). ISBN 87-7838-509-1. ISSN 0108-8416. — NOWELE Vol. 37 (North-Western European Language Evolution). 122 s., Odense 2000 (Odense University Press). ISBN 87-7838-540-7. ISSN 0108-8416. Den senaste årgången av NOWELE innehåller flera uppsatser av nordistiskt intresse. Bo Isaksson skriver om uppkomsten av ett skandinaviskt språk fram till omkring 900, Ottar Grönvik presenterar runinskriften på ett yxskäft daterat 330-350, funnet i Nydam i närheten av Sönderborg (Syddjylland), Michael Schulte visar att runologins metodiska instrument för beskrivning av reduktion och synkope kan och bör förbättras, och Jóhanna Barðdal ger ett bidrag till den pågående diskussionen om huruvida de medeltida nordiska språken hade oblika subjekt likt modern isländska.

C.P.

Birgit Sawyer, *The Viking-age Rune-stones. Custom and commemoration in Early Medieval Scandinavia*. 269 s., Oxford 2000 (Oxford University Press). ISBN 0-19-820643-7. Historikern Birgit Sawyer, numera stationerad vid Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet, Trondheim, studerar i denna bok de skandinaviska runinskrifter i sten som skapades under senare delen av vikingatiden. Sammanlagt ligger drygt 2 300 inskrifter till grund för undersökningen — i den avslutande katalogen redovisas materialet mer i detalj. Inledningsvis diskuteras de aktuella runinskrifternas villkor och samband med vikingafärder och kristnande, varvid även de senvikingatida skandinaviska konungadömena och deras etablering kortfattat beskrivs. Sedan den aktuella korpusen redovisats, söker sig författaren på en regional kategorisering av materialet utifrån olika kriterier, och ser därvid en sydlig-västlig skandinavisk region (Danmark, Norge), en östlig svensk region (främst Uppland, Södermanland) och en mellanliggande region (främst Småland, Västergötland, Östergötland). Denna regionalisering reflekterar säkert olika stadier i kristnandeprocessen, och kan också ses i ljuset av de nordiska kungadömenas framväxt under denna tid. Men viktigast synes runinskrifternas belysning av arvsförhållanden vara för författaren, och detta penetrerar hon därför ingående. Hon tar i sin undersökning ett fast grepp om sitt stora material, och arbetar sig systematiskt och målmedvetet igenom det. Någon gång, såsom vad gäller analysen av Jellinginskriftionerna (redovisade i en särskild "Excursus"), har man god anledning tro att diskussionen kommer att gå vidare, och det gäller nog även en del konkreta analyser av andra inskriftioner. Som helhet betraktad är denna monografi dock ett beaktansvärt bidrag inom forskningsområdet. Studien avslutas med ett antal forskningsuppgifter bokförda under rubriken "Future research"; det återstår uppenbart ännu oerhört mycket att göra på området.

L.-E.E.

Språkkontakt — Innverknaden frå nedertysk på andre nordeuropeiska språk. Forskningsprogrammet Norden og Europa. Ernst Håkon Jahr (red.). 311 s., Köpenhamn 2000 (Nordisk Ministerråd). (Nord 2000:19.) (Språkhistoriske prinsipp for lånord i nordiske språk. 2.) ISBN 92-893-0526-6. ISSN 0903-7004. Denna samlingsskrift är väsentligen avrapporteringen från en konferens inom projektet "Språkhistoriske prinsipp for lånord i nordiske språk". Projektet ingår i sin tur som en del i forskningsprogrammet "Norden og Europa". Kurt Braunmüller diskuterar här inledningsvis det teoretiska förhållandet mellan historisk lingvistik och

språkhistoria, och Stig Eliasson i en innehållsrik uppsats "typologiska och areallingvistiska aspekter på de nordeuropeiska språkens fonologi", för att tala med uppsatsens titel. Brit Mæhlum tar upp ett tema som hon tidigare behandlat bl.a. i *Maal og minne* 1998, nämligen "Svartedaudens" betydelse för norsk språkutveckling. Peter Trudgill tar kontakterna mellan lågtyska och de nordiska språken som utgångspunkt för en diskussion om gränsen mellan språk- och dialektkontakt. Bland övriga tolv bidrag kan nämnas Henning Andersens om lågtysk-slaviska språkkontakter, Hans-Peter Naumanns om lågtysk fraseologitransfer och Ludger Zeevaerts om tysk påverkan på de tidiga svenska Bibeltrycken. Åtskilliga iakttagelser finns i Muriel Nordes studie rörande de medellågtyska lånordens böjning i fornsvenskan och Kjetil Jensens om de medellågtyska lånordens fonetiska anpassning i de nordiska språken. Intresseväckande är också Agnete Nesses artikel om de språksociala förhållandena i hansatidens Bergen och Martin Skjekkellands studie av lågtyska influenser i dialekter i Agder resp. Telemark. Redaktören Ernst Håkon Jahr tecknar till sist ett porträtt av Clara Holst (1868–1935), den första kvinnan som försvarade en doktorsavhandling i Norge; året var 1903 och ämnet medellågtyska lånord i danskan. Konferensvolymen — där de ingående bidragen inte är fullt ut typografiskt harmonierade — innehåller artiklar på olika ambitionsnivåer, men lär oss sammantaget en hel del om språkliga kontakter under skilda tider och på skilda områden. Det kan tyckas litet förvånande att i en volym, som har undertiteln *Innverknaden frå nedertysk på andre nordeuropeiska språk*, medtagits också bidrag som ämnesmässigt faller utanför detta tema. Detta förklaras dock säkert av den större program- och projektkontext inom vilken konferensen arrangerats.

L.-E.E.

The History of Linguistics in the Nordic Countries, utg. av Even Hovdhaugen, Fred Karlsson, Carol Henriksen och Bengt Sigurd. XV + 672 s., Jyväskylä 2000 (Societas Scientiarum Fennica). ISBN 951-653-305-1. Den nordiska lingvistikens historia från den tidiga medeltidens modister (den danska skolan, den ledande lingvistiska teorin från 1260 till 1380) till 1990-talets generativa och kognitiva lingvister, tecknas på ett insiktsfullt och intresseväckande sätt i detta välskrivna vetenskapshistoriska arbete. Boken är resultatet av ett samnordiskt forskningsprojekt, finansierat av NOS-H. Den inleds med ett bakgrundskapitel där Norden och Nordens historia kortfattat beskrivs, liksom grunderna för lingvistisk historiografi. Därpå följer kapitel om nordiska språkstudier före 1500, den nordiska

lingvistikens 1500–1800, 1800-talets nordiska lingvistik, lingvistikens i Norden 1900–1965, och perioden från 1965 till seklets slut; i ett kort avslutande kapitel diskuterar författarna bl.a. vilka milstolpar de tycker sig urskilja i den nordiska lingvistikens historia från sitt sena 1900-talsperspektiv. Boken avslutas med en bibliografi på 86 sidor och ett namnregister. C.P.

The Oxford Illustrated History of The Vikings. Edited by Peter Sawyer. 298 s., Oxford 1999 (Oxford University Press). ISBN 0-19-285434-8. Peter Sawyer har genom åren utgivit flera viktiga böcker rörande vikingatiden, och här har han nu ställt sig i spetsen för en grupp av tio forskare, vilka i elva artiklar behandlar vikingarna och deras tid. I Sawyers egna avsnitt, vilka inleder och avslutar boken, behandlas inte minst frågor om de källor som finns rörande vikingatiden (detta framhävs också i förordet) samt de intressanta frågorna om varför vikingatågen började och slutade. Efter kapitel om vikingarna i Frankerriket (Janet L. Nelson), i England, Irland och övriga Storbritannien (Simon Keynes och Donnchadh Ó Corráin), Atlantöarna (Sveinbjörn Rafnsson), följer ett kapitel om "Scandinavians in European Russia" av medeltidshistorikern Thomas S. Noonan. Niels Lund skriver därefter initierat om Danmark under 900- och 1000-talet — och man undrar varför inte motsvarande texter finns om Norge och Sverige? —, varefter Jan Bill levererar ett tungviktigt bidrag om skepp och sjömanskap. Om den förkristna religionen och kristnandet skriver så Preben Meulengracht Sørensen, och därefter följer ett bidrag vari Lars Lönnroth belyser hur vikingatiden kommit att framställas i senare historieskrivning och skönlitteratur. Sammantaget utgör denna bok en allsidig och i flera stycken problematiserande introduktion rörande vikingarna och vikingatiden, låt vara att man kan tycka att perspektiven på vikingarna i österled hade kunnat fokuseras ytterligare — här finns ju en hel del ny forskning utöver den som nämns. Den tyska monografin *Die Wikinger. Geschichte und Kultur eines Seefahrervolkes* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2000) utgör en översättning av den engelska utgåvan. Den engelska upplagan lär ha fått vidsträckt spridning, och det är uppenbart att den tyska utgåvan också vunnit stora grupper av läsare — första upplagan av den uppges redan vara slutsåld. L.-E.E.

Georges Dumézil, Mythes et Dieux de la Scandinavie Ancienne. Ed. François-Xavier Dillmann. 376 s., Paris Cedex 2000 (Édition Gallimard). ISBN 2-07-075586-X. Den 1973 i Franska akademien invalde Dumézil har, liksom utgivaren Dillmann, bl.a. varit verksam som lektor vid Uppsala universitet, och senare har han varit en återkommande gäst där, bl.a. i samband med hedersdoktoratet 1955. I den aktuella bokens förord presenteras Dumézils forskargärning, och därpå följer i kronologisk ordning ett tjugotal numera inte lättillgängliga uppsatser och (utdrag ur) tidigare verk från slutet av 40-talet till 1985. De flesta utgör kompletteringar till och fördjupningar av tidigare arbeten utgående från strukturalisten Dumézils trefunktionella syn på indoeuropeernas gudapanteon, i nordisk mytologi representerat främst av Oden, Tor och Frey. I en artikel från 1979 demonstrerar Dumézil t.ex. hur "Les objets trifonctionels dans les mythes indo-européennes et dans les contes" ansluter till hans tredelning av huvudgudarna. Eddadikten Rigsþula som en återspeglning av trefunktionaliteten behandlades redan på 50-talet, men nu presenteras, i utvidgad form från 1983, ytterligare strukturargument av — kan man nog tycka — litet pressat slag. För den som utgår från den 1962 i Sverige mycket väl mottagna boken *De nordiska gudarna* är mycket bekant. Redan då påpekades emellertid komparativisten Dumézils "brist på historiskt intresse". Och hans teser har inte fått stå oemotsagda (se t.ex. i ANF 112 om Lotte Motz' bok 1996, *The King The Champion and The Sorcerer*). — Bokens avslutande uppsats "La malédiction du scalde Egil" från 1985 vänder sig också med furiös energi mot en inte alltför välvillig kritik av hans huvudtes, i det här fallet i hög grad baserad på syftnings-tolkningen av ordet *landáss*. — Ja, säga vad man säga vill, men med den här volymen har Dillmann åter ställt Dumézils tes i fokus för sociologiska tolkningar av myter och berättelser. B.S.

Ottar Grønvik, *Ǫndurdís og Ǫndurgöð. Studier over den førkristne religion i Norden. 81 s., Oslo 2000 (Det Norske Videnskaps-Akademi). (Det Norske Videnskaps-Akademi. II Hist.-Filos. Klasse. Skrifter. Ny Serie No. 22.) ISBN 82-90888-32-5. ISSN 0801-2377.* Ordet *Ǫndurdís* finns på två ställen i den fornnordiska diktningen som beteckning för *Skadi*, och hos Þjóðolfr ór Hvíni används ordet *Ǫndurgöð* i samma betydelse. Dessa beteckningar, och en del härtill anslutande benämningar, analyseras i denna monografi. Efter en genomgång av betydelseerna av ordet *Ǫndurr* (motsv.) i nordiska språk, kommer författaren fram till att urnord. *andura-r kan ha haft två ursprungsbetydelser, dels, som nomen actionis, 'rörelse' (speciellt om

'högtidlig gång, religiös procession'), dels, som nomen instrumenti, 'det man rör sig med eller med hjälp av' (om "andorn", alltså kortsکیدan). Norrönt *øndurdis* och *øndurgøð* skulle därmed sammankopplas med den religiösa processionen. Grønvik diskuterar vidare *Skadi*, bl.a. i förbindelse med *Skandinavien* samt ortnamn som *Skøyen*, *Skøi*, *Skui*. Ortnamnen sätts därvid in i kultiskt sammanhang, och den ursprungliga betydelsen av norrönt *Skadi*, av urnord. *Skaða, äldre *Skaðō-, fastställs — varvid Grønvik anknyter till den indoeur. roten *skēt-*, *skāt-* 'springen, hūpfen, quellen' — till 'den som leder den religiösa processionen och under denna rör sig i en rituell dans'. Boken diskuterar dessutom bl.a. hällristningarnas bildvärld, liksom de äldsta religionsformerna i Norden. De i monografen framställda etymologierna och de slutsatser som Grønvik söker dra utifrån dem, kommer säkerligen, ehuru etymologierna formellt sett får betraktas som oantastliga, att behöva diskuteras vidare. Bl.a. bör ortnamns materialet underkastas analys som utgår från också andra perspektiv än dem författaren prövat. L.-E.E.

Hallgrímur Pétursson, Ljóðmæli 1, utg. av Margrét Eggertsdóttir. XXIV+228 s., Reykjavík 2000 (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi). ISBN 9979-70-7. Detta är första delen av en utgåva av den isländske skalden och psalmdiktaren Hallgrímur Péturssons (1614–1674) texter. Förutom en kort biografi och en bakgrund till utgåvan innehåller boken 33 dikter och psalmer; för varje dikt ges en översikt över handskriftsläget. De handskrifter som tagits i bruk presenteras utförligt i bokens avslutande kapitel. C.P.

International Scandinavian and Medieval Studies in Memory of Gerd Wolfgang Weber. ein runder Knäuel, so rollt' es uns leicht aus den Händen. Edited by Michael Dallapiazza, Olaf Hansen, Preben Meulengracht Sørensen & Yvonne S. Bonnetain. 487 s., Trieste 2000 (Edizioni Parnaso). (Hesperides. Letterature e culture occidentali. Studies in Western Literature and Civilization. [...] Collana diretta da Michael Dallapiazza, Olaf Hansen e Gerd Wolfgang Weber (†), vol. XII.) ISBN 88-86474-28-8. Denna bok är en minnesskrift — med en tänkvärd undertitel hämtad ur Paul Celans diktsamling *Mohn und Gedächtnis* — tillägnad Gerd Wolfgang Weber (1942–1998), som bl.a. verkade som professor vid Institut für Skandinavistik i Frankfurt. Webers forskning rörde medeltidens litteratur, främst den norröna, och på detta fält har han lämnat en lång rad viktiga veten-

skapliga bidrag. Att han var internationellt ryktbar visar inte minst minnesskriftens bidrag av författare från vitt skilda forskningsmiljöer. Bland bidragsgivarna märks Theodore M. Andersson ("Exoticism in Early Iceland"), Heinrich Beck ("Was Snorri Sturluson ein Euhemerist?"), François-Xavier Dillmann ("Pour l'étude des traditions relatives à l'enterrement du roi Halfdan le Noir"), Peter Foote ("Pseudo-Turpin in the North — forty years on") och Lars Lönnroth ("The Baptist and the Saint: Odd Snorrason's view of the two Kings Olavs"). I övrigt kan nämnas bl.a. Michael P. Barnes artikel om runmaterialet från Orkney, Yvonne S. Bonnetains bidrag där den intressanta Lokigestalten behandlas, Margaret Clunies Ross' artikel om "Medieval Iceland and the European Middle Ages", Joseph Harris' studie rörande de omdiskuterade Bällstaristningarna (Vallentuna) samt Gro Steinslands undersökning av de två medeltida visionsdikterna Drömkvädet och Voluspa. Också i övrigt finns det ett antal artiklar på det norröna området i minnesskriften, utöver, naturligtvis, en del bidrag helt utanför detta fält. Många enskilda forskningsproblem belyses i skriften, men åtskilliga av författarna har därtill en tydligt uttalad ambition att med detaljstudiens hjälp belysa både större idékomplex och vidsträcktare historiska sammanhang. Inte minst denna sistnämnda ambition gör volymen utomordentligt läsvärd.

L.-E.E.

La Saga de Charlemagne. Traduction française des dix branches de la Karlamagnús saga norroise. Traduction, notices, notes et index par Daniel W. Lacroix. 920 s., Paris Cedex 2000 (Le Livre de Poche). ISBN 2-253-13228-4. Boken är en "återöversättning" till modern franska av de *chansons de geste* om Karl den store och hans kämpar, som Håkan Håkanson lät översätta till norrönt språk på 1200-talet. Under namnet *Karlamagnús saga* kopierades och bearbetades detta stoff på Island. Sagan är bevarad i flera fragment och manuskript, representerande två versioner som ofta avviker från de bevarade franska, och eventuellt också är äldre än dessa. I en allmän introduktion tecknas kort den historiska bakgrunden, manuskriptsituationen och ederingsprinciperna samt de avvägningar som krävts av en översättning riktad till såväl lekmän som specialister. Efter ett bibliografisk avsnitt följer så översättningarna av sagans tio huvudavdelningar om Karls liv, om hans död och om hans olika kämpar, t.ex. Holger dansk. Var och en av de tio avdelningarna inleds med en specialbibliografi, en översättningskommentar, en textanalys och källjämförelser, där även den fornsvenska och den forndanska versionen dras in i

resonemanget. Ett namnindex och en innehållsförteckning som även anger de olika kapitlen i huvudavdelningarna underlättar sökning. — Boken vänder sig visserligen till en fransk publik men kan vara givande för alla som intresserar sig för *chansons de geste* och dessas nordiska reception. B.S.

Andrea de Leeuw van Weenen. A Grammar of Mödruvallabók. 366 s., Leiden 2000 (Research School CNWS). (CNWS Publications. Vol. 85.) ISSN 0925-3084. ISBN 90-5789-036-4. Det här är senaste volymen från ett projekt som startade redan på slutet av 60-talet. 1987 publicerades i CNWS-serien både texten och en konkordans jämte index till Mödruvallabok, och nu följer en grammatik baserad på samma manuskript, AM 132 fol., eller, närmare bestämt, dess databasrepresentation, allt i enlighet med författarens övertygelse att den fornisländska morfologiens utveckling bara kan beskrivas på basis av enskilda manuskripts särskilda grammatik och mot bakgrund av dessas särskilda ortografiska karaktär. Här får vi nu först en sorgfällig beskrivning av handskriften och dess paleografi. Därefter ägnas ett knappt 100-tal sidor åt just ortografin, där tyvärr på övligt sätt det redan etablerade fonemsystemet bildat utgångspunkt med viss risk för självbekräftelse som följd. Morfologin får sedan på sin del drygt 200. I ett appendix listas sammansättningarna i materialet, i ett annat de korrigeringar som gjorts i materialet inför denna volym. Ett välbehövligt index avslutar boken. Mot bakgrunden av alla grammatiska, filologiska och tekniska problem som ett arbete av den här typen innebär, och har inneburit, kan man med författaren konstatera att närstudiet av den morfologiska utvecklingen från den stockholmska homilieboken till Gudbrandsbibeln har kompletterats med en mellanstation — som enligt min mening med sin uppgiftsrikedom kan bli till god nytta. B.S.

Ellen Marie Magerøy, Isländsk hornskurd. Drikkehorn fra før "brennevinstiden". 171 s., Köpenhamn 2000 (C. A. Reitzels forlag). (Bibliotheca Arnsmagnæana a Jón Helgason condita. Supplementum vol. VII. Auspicium præsidii Arnsmagnæani edendum curavit Jonna Louis-Jensen.) ISBN 87-7876-211-1. Konsthistorikern Ellen Marie Magerøy redovisar i denna vackert illustrerade monografi 38 isländska dryckeshorn med inskurna bilder (och ibland inskurna korta texter) från senmedeltid fram till cirka 1700. Först analyseras mer i detalj de senmedeltida hornen, bl.a. Ursulahornet, S:t Nikolaushornet och Treenighetshornet. Det är en fascine-

rande bildvärld som vi här möter. På vissa horn finns också språkliga inskriptioner. Paralleller i exempelvis medeltida illuminationskonst diskuteras rätt ingående. Särskilt intresseväckande är behandlingen av en hornkonstnär som vi känner till namnet, Brynjólfur Jónsson, verksam vid sekelskiftet 1600. Till sist behandlas de övriga efterreformatoriska hornen. Magerøy diskuterar därvid särskilt konservativa och innovativa drag i "hornkonsten". I den avslutande katalogdelen beskrivs samtliga horn ur olika perspektiv. Ellen Marie Magerøy förmedlar med sin monografi åtskillig kunskap om kulturella influensmönster på Island under senmedeltid och de första efterreformatoriska århundradena. L.-E.E.

Óláfs saga Tryggvasonar en mesta, udgivet af Ólafur Halldórsson, vol. 3. CCCL + 156 s., Köpenhamn 2000 (C.A. Reitzels forlag). Editiones Arnarnagnæanæ. Ser. A, vol. 3. Auspiciis instituti Arnarnagnæani edendum curavit Britta Olrik Frederiksen. ISBN 87-7876-219-7. De två första banden av Ólafur Halldórssons utgåva av Óláfs saga Tryggvasonar en mesta utkom 1958 och 1961. Nu har tredje bandet kommit, och inledningsvis berättar utgivaren om editionens långa tillkomsthistoria; många framstående filologer har genom decennierna varit engagerade i arbetet. I volym 3 presenteras först mycket detaljerat de primära handskrifterna till sagan, sedan de sekundära. Paleografiska och ortografiska kommentarer lämnas till de aktuella handskrifterna, liksom uppgifter om datering och proveniens. I förekommande fall finns även noteringar rörande "marginalia" och olika skrivarehänder. I ett omfattande slutkapitel redovisas det antagna förhållandet mellan de olika handskrifterna och handskrifternas relation till det tänkta originalet. En bibliografi — gällande för utgåvans alla tre band — en fyllig engelsk sammanfattning samt en hundrasidig textutgåva baserad på olika handskrifter (närmare redovisade s. XVII–XVIII) följer därefter. Boken avslutas med flera register: ett över namnen i texten (gällande band 1–3), över namnen i inledningen samt över handskrifterna i inledningen. Till sist kommer ett par sidor rättelser till band 1 och 2. Med detta band är utgivningen av *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta* i *Editiones Arnarnagnæanæ* lyckosamt avslutad. L.-E.E.

Ordbog over det norrøne prosasprog. 2: ban – da // A Dictionary of Old Norse Prose. 2: ban.– da. Redigeret af James E. Knirk (hovedredaktør), Helle Degnbøl, Bent Chr. Jacobsen, Eva Rode, Christopher Sanders, Þorbjörg Helgadóttir. 1241 sp., Köpenhamn 2000 (Den arnarnagnæanske kom-

mission). ISBN 87-7001-282-2. — *Ordbog over det norrøne prosasprog ONP 1-2: Nøgle // Key. Redigeret af James E. Knirk (hovedredaktør), Helle Degnbol, Bent Chr. Jacobsen, Eva Rode, Christopher Sanders, Þorbjörg Helgadóttir. 1241 sp., Köpenhamn 2000 (Den arnamagnæanske kommission). ISBN 87-7001-283-0.* — Utgivningen av *Ordbog over det norrøne prosasprog* har nu avancerat till *dá-vænn*; se ANF 114 (1999), s. 242 f. för närmare presentation av ordboken. I *ONP Nøgle* ges en kort vägledning till ordbokens användning på danska och engelska, rättelser och tillägg till de två första banden och till registerbandet, en komplett bibliografi till de utkomna banden samt en reviderad lista över förkortningar och symboler. Häftet ersätter *ONP 1: Nøgle*, som nu kan kasseras. C.P.

Christopher Sanders (ed.), Tales of Knights. Perg. fol. nr 7 in The Royal Library, Stockholm (AM 567 VIP 4to, NKS 1265 II c fol.). 84 s., Copenhagen 2000 (C. A. Reitzel). ISBN 87-7876-185-9. Den här volymen är nr 1 i en ny, lovande serie, Manuscripta Nordica. Early Nordic Manuscripts in Digital Facsimile, publicerad i samarbete mellan Köpenhamns universitet och Det Arnamagnæanska Institutet, med dess chef Peter Springborg som huvudredaktör. Boken inleds med ett förord av huvudredaktören vari den danska filologiens utveckling sen 1770 skissas. Sedan tar Christopher Sanders vid med beskrivningar av själva kodexen (dess innehåll och skrivare, originella drag, marginalia och nuvarande tillstånd). Därefter följer avsnitt om bokbandet samt ortografi och paleografi. Avslutningsvis följer en nyanserad och skarpsinnig analys av proveniens och datering, med noggranna genomgångar också av relaterade manuskript och diplom samt belysande trädigram över ägoförhållandena. Problemen sätts in i diskussionen om de två medeltida skriftkulturerna på Island, klerkernas resp. lekmännens, och författaren hävdar att S7 har tillkommit under perioden 1450–75 i en lekmannamiljö — dock utan att helt utesluta andra influenser. *Tales of Knights* innehåller rikligt med faksimilillustrationer av aktuella manuskript och diplom men själva utgåvan ligger i pärmen — i form av en CD-romdiskett, som tillåter sökning och undersökningar av mångahanda slag (en användningsguide avslutar själva boken). — Kombinationen av en vacker bok och en mycket användbar CD är ett föredömligt exempel på vad ny teknik kan åstadkomma. B.S.

Klaus von See, Beatrice La Farge, Eve Picard, Ilona Priebe & Katja Schulz. Kommentar zu den Liedern der Edda. 2. Götterlieder (Skírmismál, Hár-

barðslióð, Hymiskviða, Lokasenna, Þrymskviða). 575 s., Heidelberg 1997 (Universitätsverlag C. Winter). ISBN 3-8253-0534-1.

Klaus von See, Beatrice La Farge, Eve Picard & Katja Schulz. *Unter Mitarbeit von Debora Dusse, Ilona Priebe & Betty Wahl. Kommentar zu den Liedern der Edda*. 3. Götterlieder (*Völundarkviða, Alvissmál, Baldrs draumar, Rígsþula, Hyndlolióð, Grottasöngur*). 964 s., Heidelberg 2000 (Universitätsverlag C. Winter). ISBN 3-8253-1136-8. År 1993 utkom *Skírnismál. Modell eines Edda-Kommentars*, i vilken syftet med och uppläggningsen av en ny, modern Edda-kommentar skisserades. Med de nu utkomna banden 2 och 3 (utgivna 1997 och 2000) av *Kommentar zu den Liedern der Edda* har arbetet med en utförlig Edda-kommentar tagit ett rejält kliv framåt. Varje dikt behandlas inledningsvis i tio separata avdelningar, där en utförlig bibliografi först ges, sedan en redovisning för handskriftssituation liksom en ytterst initierad forskningshistorik. Därefter följer en stoffhistorisk avdelning, där också utnyttjandet av den aktuella Edda-dikten i senare litteratur redovisas, sedan avdelningar om diktens tankeinhåll, komposition, strof- och versformer, dess ordförråd och stilistiska karaktärsdrag med litteraturhistorisk inplacering av verket samt datering. Därpå följer en detaljkommentar med genomgång av de olika stroforna samt enskilda ord och fraser i dikterna. Kommentaren är alltigenom brett anlagd, och involverar såväl den språkliga som innehållsliga dimensionen. Edda-dikterna återges inte, vilket på ett sätt är skada, men då dikterna återges efter Neckel-Kuhn är texten ju relativt lätt åtkomlig. Då det gäller intrikata textställen refereras först de olika vetenskapliga inläggen, varefter textkommentatorerna under rubriken "Fazit" söker väga de olika tolkningsalternativen mot varandra. I band 2 diskuteras sålunda *Skírnismáls hýnótt* ingående, likaledes det omdiskuterade *ögurr* i *Hárbarðslióð* och *Lokasennas iþll*, för att ge några exempel. I samma band finns ingående, brett anlagda redovisningar rörande idékomplex som *Midgårdsormen* och *Tors hammare*. I band 3 återfinns vi värdefulla stoffhistoriska redogörelser rörande exempelvis *Völundarkviða* och *Alvissmál*, och till den senare dikten också över-skådliga tabeller som visar de olika världarnas ordförråd samt olika *him-melsheiti* i fornisländskan. Likaledes läser man med stor behållning redovisningen hur *Rígsþula* nyttjats i senare litterära verk, dessutom finns en värdefull redovisning av den omfattande forskningsdiskussionen rörande samma dikt. Också i detaljer har kommentaren i band 3 genomgående mycket att ge till enskilda textställen, och det är endast undantagsvis man finner att något i den tidigare diskussionen gått kom-

mentatorerna förbi. (Det finns dock enstaka förbiseenden, såsom av ett inlägg av Lena Peterson om Lokasennas *Lopzki* eller av ett par artiklar av Trygve Sköld om namnen i *Völundarkviða*, för att nu nämna några svenska bidrag.) Den föreliggande kommentaren ligger genomgående på en mycket hög nivå, vilket dels beror på den ytterst minutiösa penetreringen av relevant litteratur, dels på den kritiska värdering (och upp-
röjning!) som forskargruppen gör av de många inlägg som i mer än hundra år lämnats av språkmän, litteraturvetare, religionsforskare, historiker, arkeologer m.fl. rörande de aktuella Edda-texterna. Man ser med största förväntan fram mot de återstående fyra banden i denna serie. Redan de två utgivna delarna får karakteriseras som ett storverk på den nordiska språkforskningens fält. L.-E.E.

Skaldsagas. Text, Vocation and Desire in the Icelandic Sagas of Poets. Red. Russel Poole. 365 s., Berlin 2001 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbande zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde 27.) ISBN 3-11-016970-3. Den här boken har som startpunkt ett kollokvium vid Stanford University i maj 1995, och som den nu föreligger har den sitt centrum i de fyra skaldesagorna om Kormak, Hallfred, Björn och Gunnlög Orms-tunga. Eftersom boken tar sin utgångspunkt i själva den prosimetriska formen med sina i prosan insprängda skaldeverser diskuteras genre-, daterings- och attributionsproblem i många av de totalt tolv bidragen. Men Kari Ellen Gades fruktbara undersökning ägnas helt åt de språkliga kriterierna för bedömning av versernas ålder, och Margaret Clunies Ross' bidrag koncentreras till genrefrågan och för skaldesagan typiska inslag. Relationen mellan vers och prosa behandlas både av Edith Marold (med fokus på Björns saga) och av Russel Poole (Hallfreds och Gunnlögs sagor). Prosimetrum som form diskuteras också utförligt i en spännande dialog mellan Preben Meulengracht Sørensen och Torfi H. Tulinius. Den litterära kontexten ägnas tre inlägg. John Lindow tar på basis av resemönstret upp relationen till angränsande isländska genrer, framför allt tåtarnas berättelser om isländska utlandsfärder, Theodore M. Andersson diskuterar med utgångspunkt i kärlekstriangeln bl.a. tänkbara klassiska influenser, och Alison Finlay granskar med kritisk blick tidigare diskuterade europeiska förebilder. Slutligen ägnas två artiklar skaldebilden: Diana Whaley behandlar sociala och professionella relationer och Jenny Jochens gender-relationerna. — I sin inledning för Poole diskussionen vidare på basis av de enskilda bidragen. Index underlättar bl.a. jämförelser mellan författarnas ståndpunkter i olika frågor. Trots

alla skillnader frapperas man dock snarast av den samsyn som tycks råda i stort. B.S.

Snorri Sturluson. Histoire des rois de Norvège. Heimskringla. Première Partie. Des origines mythiques de la dynastie à la bataille de Svold. Traduit du vieil islandais, introduit et annoté par François-Xavier Dillmann. 706 s., Paris 2000 (Gallimard). (L'aube des peuples.) ISBN 2-07-073211-8. Det här är första delen av den första fullständiga översättningen till franska av Snorres kungasagor. Själva översättningen, som baseras på Bjarni Adalbjarnarsons utgåva i Íslenzk fornrit 1941, supplerad med Finnur Jónssons kritiska utgåva 1893–1900, upptar ca 300 sidor och notapparaten ca 250. Förutom en kärleksfull introduktion till Snorres liv och verk samt ett avsnitt om översättningen (där sättet att lösa problemen med det isländska namnskicket och skaldestrofernas stil och språk är särskilt givande) rymmer boken dessutom ett namnregister där man återfinner också de isländska motsvarigheterna till det franska namnskicket, en bibliografi som ger läsaren tillfälle att fördjupa bekantskapen med såväl källor och forskning som fornnordisk kultur, vidare genealogiska och kronologiska översikter, kartor och kulturhistoriskt intressanta bild-illustrationer. — Sorbonne-professorn Francois-Xavier Dillmann, sedan unga år tidvis verksam i de nordiska länderna bl.a. som lektor vid Uppsala universitet, har redan tidigare översatt Snorre Sturlusons edda, och 1991 mottog han ett förnämligt pris för detta. Med Heimskringla har Dillmann tagit ytterligare ett steg mot en helskalig fransk presentation av Snorres litterära insats. B.S.

Rolf Stavnem, Stroferne i Grettis saga. Deres funktion og betydning. 75 s., København 2000 (Det arnamagnæanske Institut). ISBN 87-986371-2-6. Vilken roll spelar inskotten av skaldediktstrofer i de isländska sagorna? Denna fråga har inte undersökts i tidigare sagaforskning, där man i stället varit mer intresserad av att tidsbestämma språket i de inskjutna stroferna, vilket vanligen hör till ett äldre stadium än prosatexten. I den här studien, som är en bearbetning av författarens speciale-arbete från 1998, utgår förf. från att sagan är ett enhetligt konstverk, där stroferna ingår i ett komplext samspel med prosan. Den saga som författaren granskar är Grettis saga, som med sina 73 skaldestrofer på 93 kapitel är relativt strofrik. Förf. undersöker strofernas roll med utgångspunkt i versmåttet, kenningarna, deras funktion som repliker, deras betydelse för sagans

tema och hur de berättartekniskt fungerar i helheten. Det är ett intressant grepp som förf. tar, men han varnar själv för att generalisera till andra sagor. C.P.

Stefán Karlsson, Stafkrókar. Ritgerðir eftir Stefán Karlsson gefnir út í tilefni af sjötugsafmæli hans 2. desember 1998. Ritstjóri Guðvarður Már Gunnlaugsson. 451 s., Reykjavík 2000 (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi). (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi. Rit 49.) ISBN 9979-819-67-7. Festskriften innehåller, förutom förord och en imponerande tabula gratulatoria, 28 av festföremålets tryckta arbeten, innehållsligt fördelade på sju motivkretsar: det isländska språket (*Tungan* — en översikt över isländsk språkhistoria), ordstudier i Eddan (*Þorp* — om innebörden av den berömda "tallen på torpet" i Hávamál; *Lokasenna* 3. och 4. — om den omdiskuterade fjärde raden "ioll oc áfo" i tredje strofen), äldre texter i yngre handskrifter (om 1100-talshandskrifter; Fljótsdælasagans ålder), biskopskrönikor (fr.a. upphovsfrågorna kring berättelserna om Thomas av Becket och Guðmundr Arason), bokmarknaden "i Atlantsveldi" (norgagismer i isländska handskrifter, medeltida isländsk bokexport till Norge, de äldsta källorna till Karlamagnús saga och Rekapáttur Þingeyrabókar), skrivare och handskrifter (16 olika studier över skilda problem inom den rika medeltida och reformationstida isländska bok- och handskriftsproduktionen) samt slutligen det isländska bibelspråket. Boken avslutas med vederbörlig arnamagnæansk handskriftsförteckning och ett utförligt kombinerat register över myllret av personer, orter, källskrifter och allehanda sakliga ting. De 28 bidragen speglar 34 års mångskiftande och kringsynta arbete med den fornvästnordiska handskriftsskattens aldrig sinande problem och infallsvinklar. Flera av bidragen bygger på ursprungliga föreläsningar, några av dem har inför utgåvan försetts med korta kompletterande kommentarer av författaren, ytterligare några har fått bibehålla sin engelska eller danska språkdräkt. G.H.

Studien zur Isländersaga. Festschrift für Rolf Heller. Herausg. von Heinrich Beck und Else Ebel. VIII + 327 s., Berlin – New York 2000 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 24.) ISBN 3-11-016859-6. I förordet tecknas kort Leipzigsandinavisten Rolf Hellers forskargärning och i bokens avslutning följer en bibliografi över hans produktion från 50-talet och framåt. Naturligt nog anknäver bidragsgivarna till Hellers sagaforskning med dess centrum i

Laxdaldasagan, vilken Dorothee Frölich på formella och motivistiska grunder jämför med eddaelegierna. Men också andra sagor får sin beskärda del: Fostbrödrasagens varianter diskuteras av Úlfar Bragason och dess teologiska argument beträffande våld av Uwe Ebel. Sverresagens motståndarskildring berörs av Edith Marold, och Harðar saga Grimkelsonar studeras utförligt av Hans Schottmann. Tristan-traditionens inflytande på Spesar þátrr i Grettes saga analyseras av Susanne Kramerz-Bein. Om diskussionen av Njals saga berättar Marina Mundt, och inställningen till dess "brenna" redovisas av Harald Müller. Också Bandamanna saga tilldrar sig intresse, för sin humor (Th. M. Andersson) respektive "dialogiskhet" (S. Würth med utgångspunkt i Bachtin). Till satiriska sagor som Bandamanna saga för också Hermann Pálsson Hrafnkels saga för dess skildring av brott och straff. Men inte nog med detta, vi får också studier av enskilda ord och uttryck (E. Ebel, W. Heizmann, R. Perkins), kenningar och skaldedikt (D. Huth, A. Wolf), ett porträtt av Egils antagonist, drottning Gunhild (A. Heinrichs) och kloka ord på vägen beträffande det kristna inflytandet på sagalitteraturen (E. Walter) liksom en diskussion av relationen mellan Gloria-Memoria-Historia (R. Simek). — Kort sagt, det här är en välmatad festskrift. B.S.

Volsunga Saga. The Saga of the Volsungs. The Icelandic Text According to MS Nks 1824 b, 40. With an English Translation, Introduction and Notes by Kaaren Grimstad. 239 s., Saarbrücken 2000 (AQ-Verlag). (Bibliotheca Germanica. Series Nova. Vol. 3.) ISSN 0939-544X. ISBN 3-922441-67-X. Det tredje numret i den av Hans Fix redigerade serien germanska medeltidstexter i tvåspråkig utgåva har alltså åvilat Kaaren Grimstad, sedan trettio år lärare i norska respektive svenska språket och litteraturen vid University of Minnesota. Volymen omfattar förutom parallellöversättningen till engelska en diplomatarisk utgåva av Volsungasagan, försedd med textkommentar. I introduktionen redovisas källäget med en bred skiss över det europeiska materialet, och där diskuteras också relationen mellan saga och historia. Introduktionens huvudparti består emellertid av en mångsidig litterär analys (struktur, motiv, kulturtematik och personskildring). Slutligen redovisas manuskriptläge, ederingsprinciper och översättningstekniska överväganden. Boken vänder sig, som serien i sin helhet, till både specialister och i ämnet mindre insatta. — Cathy Parlin har utformat ett klagörande genealogiskt träd, omfattande såväl volsungar, gjukungar och budlungar som relationerna dem emellan. B.S.

*

Harald Bjorvand och Fredrik Otto Lindeman, Våre arveord. Etymologisk ordbok. 1142 s., Oslo 2000 (Novus forlag). (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter.) ISBN 82-7099-319-0. Detta betydande etymologiska ordboksverk kommer att presenteras i en särskild artikel av Lars-Erik Edlund i ANF 117 (2002). G.H.

Dansk-norsk Ordbog av Ivar Aasen. Redigert av Jarle Bondevik, Oddvar Nes & Terje Aarset. XXVI + 163 s., Bergen 2000 (Norsk Bokreidingslag L/L). (Skrifter frå Ivar Aasen-selskapet [...] Ser. A. Tekster Nr. 10.) ISBN 82-7834-016-1. I handskriftssamlingen vid Nasjonalbiblioteket i Oslo finns en betydande skriftlig kvarlåtenskap efter Ivar Aasen. En del av denna är manuskript till av Aasen själv utgivna böcker och artiklar, annat är sådant som överhuvudtaget aldrig kom att tryckas under hans livstid. Det är tacksamt att Ivar Aasen-selskapet i sin serie Tekster tillgängliggör dessa många gånger värdefulla texter. Här föreligger en föredömlig utgåva av *Dansk-norsk Ordbog*, där Aasen lämnar förslag på norska utbytesord till danska ord. Aasen arbetade med detta manuskript 1880–83, utan att därigenom ha slutfört redaktionen av ordboken. I ett inledande kapitel ger Jarle Bondevik och Magne Myhren en bred översikt över förarbetena, samt för det här aktuella manuskriptet och principerna för utgivningen av det. Därefter följer den 163 sidor omfångsrika utgåvan med sammantaget hela 10 677 uppslagsord. De norska motsvarigheterna till de danska orden finner Aasen i sina ordsamlingar men också i sin synonymik, Norsk Maalbunad. Några exempel ur ordboken hämtar jag från bokstaven C: för *Canal* uppförs norska *Renna, Køyla, Sund*, för *Caricatur – Løgjeteikning, Spottebilæte* och för *Cylinder – Sula, Røyr, Lur*. L.-E.E.

Marianne Lind, Helene Uri, Inger Moen, Kirsten Meyer Bjerkan, Ord som ikke vil. Innføring i språkpatologi. 322 s., Oslo 2000 (Novus Forlag). ISBN 82-7099-321-2. Denna den första norskspråkiga introduktionen i språkpatologi (med norska exempel) är frukten av ett samarbete mellan tre lingvister vid Oslo universitet och en rådgivare vid Bredtvet's specialpedagogiska logopedicentrum. Arbetet förutsätter inte kunskaper om patologiska eller lingvistiska begrepp. Nödvändiga sådana presenteras

utförligt liksom hjärnans och kommunikationsorganens konstruktion samt studiemetoder och klassifikationsmodeller. Klart, nyanserat och överskådligt presenteras hur olika typer av avvikande språk ger utslag på olika språkliga nivåer (inte bara den fonetiskt-fonologiska, morfologiska, syntaktiska, semantiska utan också den diskurs- och samtalsanalytiska), främst hos barn med specifikt talhandikapp och vuxna som drabbats av afasi eller Alzheimer. Utförliga lästips och en rikhaltig litteraturförteckning ger möjlighet till vidare studier. Ett register underlättar sökning. — En motsvarande svenskspråkig introduktion saknas så vitt jag vet. Det är synd för en sådan vore säkert behövlig såväl för många av dem som direkt eller indirekt drabbats av talhandikapp som för icke-specialister vilka i sin dagliga gärning har att göra med patienter ur de aktuella grupperna.

B.S.

Menneske, språk og fellesskap. Festskrift til Kirsti Koch Christensen på 60-årsdagen 1. desember 2000, red. av Øyvind Andersen, Kjersti Fløttum, Torodd Kinn. 246 s., Oslo 2000 (Novus Forlag). ISBN 82-7099-322-0. Denna festskrift till en av de mest betydande forskarna inom nyare norsk lingvistik innehåller förutom ett fotografi av festföremålet, en Tabula Gratulatoria och femton vetenskapliga artiklar, också en facklig-biografisk presentation av Kirsti Koch Christensen; tyvärr saknas en bibliografi över hennes vetenskapliga skrifter. Bland bidragsgivarna finns många av Norges främsta nu verksamma lingvister. Helge Dyvik presenterar grunddragen i en lexikal-funktionell beskrivning av norskans syntax, Thorstein Fetheim diskuterar relativsats och orsaksförhållanden, Jan Terje Faarlund skriver om grammatiska relationer i ett meso-amerikanskt ergativt språk, Frøydis Hertzberg utreder de retoriska strategier som används i inledningen av vetenskapliga artiklar, Gjert Kristoffersen behandlar retroflexering i norskt scenspråk, och Knut Tarald Taraldsen undersöker samspelet mellan gapping och konstituentföljd. Øystein Vangsnes artikel belyser skandinaviska presenteringssatser i ett minimalistiskt perspektiv, och Victoria Rosén försöker besvara den provokativa frågan om huruvida norskan är ett naturligt språk. C.P.

Øystein Nielsen, The Syntax of Circumstantial Adverbials. 176 s., Oslo 2000 (Novus Press). (Tromsø Studies in Linguistics 21.) ISBN 82-7099-317-4. Denna studie av de norska innehållsadverbialens syntax (tids-, sätts-, rums- och andra omständighetsadverbial) är en lätt bearbetad version av

författarens hovedoppgave från 1998. Förf. argumenterar övertygande för att de syntaktiska egenskaperna hos norskans innehållsadverbial ger stöd för Cinques universella teori om adverbialens placering, och han kan också visa att Larsons konkurrerande teori inte gärna kan vara riktig. Efter en presentation av sina grundläggande antaganden i inledningskapitlet, som främst handlar om "event semantics" och antisymmetri, ger förf. i kapitel två en översikt över tidigare försök till syntaktisk beskrivning av innehållsadverbialen. Författarens egen beskrivning följer så i kapitel tre till sex, där bl.a. Larsons och Cinques teorier behandlas och den relativa ordningen mellan innehållsadverbialen beskrivs. Niensens bok är en viktig utgångspunkt för framtida syntaktiska studier av de nordiska språkens adverbial. C.P.

Geirr Wiggen, Quando corpus morietur... Dødsannonser i Norge gjennom det 20. hundreåret: Et bidrag til norsk språk- og mentalitetshistorie med internasjonalt utblikk. 204 s., Oslo 2000 (Novus Forlag). ISBN 82-7099-316-6. Från en språklig utgångspunkt studerar förf. norska dödsrunor från början till slutet av 1900-talet. Materialet till studien utgörs av 2500 dödsannonser från fem rikstäckande dagstidningar som representerar olika politiska och sociala positioner i Norge. Syftet är inte bara att beskriva hur en starkt stiliserad genre utvecklas, utan förf. vill också belysa hur dödsannonserna speglar synen på döden i det norska samhället under 1900-talet. Boken blir därmed ett bidrag till studiet av samspelet mellan språkbruk och religion. Den rent språkliga analysen koncentreras kring annonsernas val av verb och verbkomplement, men också andra delar av annonsernas språk uppmärksammas, som stavning, syntax och språkform (bokmål eller nynorsk). Förf. granskar också den hållning till dödsfallet som annonserna ger uttryck för, registrerar det icke-verbala symbolbruket, annonsernas placering, ordning och namnbruk, samt förekomsten av minnesverser och dylikt. Han undersöker vidare hur dödsannonserna är fördelade mellan män och kvinnor. I ett avslutande kapitel lyfter förf. fram några av sina huvudresultat, t.ex. den i en internationell jämförelse relativt höga grad av dödsrealism och dödsacceptans som de norska dödsrunorna ger uttryck för. Förf. kan emellertid också påvisa hur döden under 1900-talet mer och mer omskrivs och tonas ner i annonsernas ord- och symbolbruk, särskilt i annonser i dagstidningar med huvudsakligen urban spridning, vilket tyder på en ökad tabuisering av döden också i Norge. C.P.

Ivar Aasen, Ordbog over det norske Folkesprog [1850]. Ny utgåve ved Kristoffer Kruken og Terje Aarset. XXX + 522 s., Oslo 2000 (Det Norske Samlaget). ISBN 82-521-5567-7. Originalupplagan av denna klassiska dialektordbok 1850 slutsåldes redan inom 4–5 år. Den är en av de viktigaste grundstenarna för norsk språkvetenskap och nynorsk skriftradition, att jämföra med *Det norske Folkesprogs Grammatik* från 1848, på nytt utgiven 1996. När ordbokens text 1997–98 hade överförts till dataläsbar form togs initiativet till den föreliggande upplagan, vari bl.a. originalets frakturstil utbyts mot antikva och Aasens rättelser och tillägg flyttats in på vederbörlig plats i ordartiklarna. Terje Aarset svarar för den nytilfogade inledningens förra del, som beskriver originalupplagans spännande tillkomsthistoria, medan Kristoffer Kruken står för det andra avsnittet, om nyutgåvans typografi, justeringar och övriga ordbokstekniska utförande i jämförelse med förlagens. Genom Aasens detaljerade dagboksnotiser ges läsaren möjligheten att på nära håll kunna följa arbetets gång från planering och förarbeten, från fältarbetets insamlingsresor och källstudier, via manuskript, kontroller och korrektur, till tryckning och försäljning — sammantaget en beundransvärd och imponerande resa.

G.H.

*

Artikler om partikler. 245 s., København 2000 (Dansklærerforeningen). (NyS, Nydanske Studier & Almen Kommunikationsteori 26–27.) ISBN 87-7704-477-0. I nio artiklar behandlas här några syntaktiskt och semantiskt viktiga fenomen i danskan. Ulrik Hvilshøj argumenterar för att den traditionella analysen av *sig* som reflexiv inte är riktig, men att däremot *sig selv* är den egentliga danska reflexiven. Lars Brink ger ett antal argument för att det danska genitiv-*s* inte ska ses som ett böjningsmorfem. Sanni Nimb och Peter Juel Henrichsen beskriver danska *der*-satser med definit egentligt subjekt (*Der var kun chaufføren og hende selv i bussen*). Också Torben Juel Jensen skriver om danska *der*-satser. Mette Thestrup diskuterar ett bruk av hjälp verbet *have* som traditionellt har betraktats som ett språkfel, Per Durst-Andersen argumenterar för att distinktionen perfektum/imperfektum i danskan är temporal till sin natur, inte aspektuell eller modal, och Dorthe Bleses skriver om hur danska barn tillägnar sig preteritum. Dansk ordbildning är temat för Asgerd Gudiksens artikel, och volymen avslutas med att Peter Juel Henrichsen visar hur internet kan utnyttjas som en korpuslingvistisk resurs.

C.P.

*

Lars-Gunnar Andersson, *Vi säger så. XIII+246 s., Falun 2000 (Norstedts Ordbok)*. ISBN 91-7227-215-5. Förutom inledning, tackord, innehållsförteckning och register innehåller denna bok 112 artiklar om olika språkliga frågor. Artiklarna har alla tidigare publicerats i författarens språkspalt i Göteborgs-Posten, och de nytrycks här i oförändrat eller delvis modifierat skick. Artiklarna är tematiskt ordnade under huvudrubrikerna Språkbruket, Språkssystem, ljudlära och stavning, Formlära, Satslära och Ordlära. C.P.

Att använda SAG. 29 uppsatser om Svenska Akademiens grammatik, utgivna av Elisabet Engdahl och Kerstin Norén. VIII+455 s., Göteborg 2000 (Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet). (MISS, Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket 33.) ISSN 1102-4518. Föreliggande volym innehåller uppsatser skrivna av doktorander vid språkvetenskapliga sektionen vid Göteborgs universitet som deltog i en fakultetskurs med benämningen "Grammatiska beskrivningar", där de två utgivarna fungerade som lärare. Utgivarna har själva bidragit med var sin uppsats i volymen. Doktorandernas uppgift var att undersöka hur olika begrepp används i SAG, vilka förklaringsmodeller som används, hur olika grammatiska problem har lösts, gärna under jämförelse med beskrivningar i andra språks referensgrammatiker. Bland de fenomen som tas upp i boken märks svensk-franska jämförelser av kausativa verb och av ellipser, svensk-engelska jämförelser av passiv och av tempus. Flera artiklar undersöker hur samma fenomen beskrivs i svenska (SAG) och norska (Norsk Referansegrammatikk), t.ex. modala hjälpverb, neutrumböjning av adjektiv, och komparativ/superlativ. I andra artiklar diskuteras SAG:s användning av sats-schemat, hur anförda meningar presenteras, hur diakronisk information behandlas, och vilken roll språkvårdens synpunkter får genomslag i SAG. Det är ett gott initiativ som utgivarna har tagit, och den fylliga volymen har både vetenskapligt och pedagogiskt intresse. C.P.

Dialekter och folkminnen. Hyllningskrift till Maj Reinhammar den 17 maj 2000. 294 s., Uppsala 2000 ([Sällskapet för svensk dialektologi] Swedish Science Press). ISBN 91-630-9611-0. Denna skrift — som förtjänstfullt

redigerats av Lennart Elmevik med "tekniskt biträde" av Gerd Eklund och Kristina Hagren — tillägnades f. chefen för Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA) Maj Reinhammar på hennes 65-årsdag. Hela trettiofyra bidrag av forskare på den nordiska (och i ett fall den fenno-ugriska) språkforskningens, framför allt dialektologins, område, men också av några representanter för etnologin, folkloristiken och religionshistorien, återfinns i festskriften. Dialektala ord eller fraser behandlas bl.a. i bidrag av Sven Ekbo (växtnamnen *torta* och *tistron*), Karin Hallén (lånordet *bagage* i svenska dial.), Bengt af Klintberg (eufemismer för trollkunnighet), Lennart Moberg (jämtländska dial. *storsa* (*stoscha*) 'flicka') och Sven Söderström (*kall* 'vall av upptornade isflak'). Erik Olof Bergfors skriver initierat om betydelsen av verbet *njuta* i svenska dialekter, och Hans Jonsson om metaforbruket i dialekterna. Med tanke på Maj Reinhammars egen forskning, där de norska dialekterna ofta involverats, återfinns i festskriften, passande nog, bidrag såsom Helge Sandøys om dativ i romsdalsk dialekt och Arnold Dalens om apokopen i några norska dialekter. Språkhistoriskt fokus har Lennart Elmeviks uppsats om ett fornsv. *hald 'betesmark' och Gerd Eklunds bidrag om betydelsen av indoeur. **deru-* ('träd' m.m.). Lite annan karaktär har Lars Huldéns artikel rörande översättningen av julevangeliet till munsalamål. Om Hans Ross och "utviklingstanken i lingvistikken" skriver Kjell Venås, och ett tankeväckande bidrag om "könsordningen" inom vetenskapen levereras av Agneta Lilja. Bland övriga bidrag märks Carl-Martin Edsmans lärda uppsats i vilken han söker rötterna till en på 1700-talet relaterad djävulpakt, och ytterligare andra författare är Nils-Arvid Bringéus, Phebe Fjellström och Åsa Nyman. Denna exemplifiering utifrån cirka hälften av uppsatserna visar att Maj Reinhammar tillägnats en både varierad och innehållsrik festskrift.

L.-E.E.

Ann-Catrin Edlund, Sälen och jägaren. De bottniska jägarnas begreppssystem för säl ur ett kognitivt perspektiv. 323 s., Umeå 2000 (Norrlands universitetsförlag). ISBN 91-88466-29-9. När säljakten i Bottenviken upphörde på 1970-talet hade den bedrivits i närmare 5 000 år, efter vad arkeologiska fynd utvisar. I den här avhandlingen dokumenterar förf. det begreppssystem för säl som inrymts inom 1900-talets svensktalande säljägarkultur. Studien baserar sig förutom på vissa uppteckningar och fotografier huvudsakligen på inspelade intervjuer med säljägare (över 100 speltimmar); förf. har själv kompletterat med frågelistor och egna intervjuer. Jägarnas ordförråd för säl i det bottniska området presenteras

i ett antal (ca 150) ordartiklar i avhandlingens andra del. Den första delen, avhandlingens huvuddel, innehåller fem kapitel, av vilka det första presenterar det kognitivt semantiska perspektiv som förf. haft som teoretisk ram för sin undersökning, samt det antropologiska begreppet kulturell modell, d.v.s. den kollektiva kunskap som är en förutsättning för individens handlande i enskilda situationer. Kapitel två beskriver säljaktens förutsättningar i det botteniska området, sälarnas ekologi, säljaktens historia och dess utformning under 1900-talet. Förutsättningarna för säljakt under vårvintern var mycket annorlunda de som gällde under sommar och höst, och som förf. kan påvisa spelar detta en viktig roll för de begreppssystem som används. Kapitel tre analyserar ingående vårvinterjaktens kunskapssystem, medan själva begreppssystemet för säl som använts under vårvintern presenteras i kapitel fyra. I det femte kapitlet fokuserar förf. dels på vårvinterjaktens ekologiska förutsättningar, dels presenteras här jägarnas begreppssystem för säl under sommar och höst; avslutningsvis jämförs begreppssystemen för säl under de skilda jaktsäsongerna. Avhandlingen är rikt illustrerad med foton, kartor och teckningar, och ger en fascinerande inblick i en numera försvunnen jaktkultur.

C.P.

Lars-Erik Edlund (red.), Studier i svensk språkhistoria 5. Förhandlingar vid Femte sammankomsten för svenska språkets historia Umeå 20–22 november 1997. Utgivna av Lars-Erik Edlund. 456 s., Umeå 2000 (Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk vid Umeå universitet). (Nordsvenska 11.) ISBN 91-88466-24-8. ISSN 0282-7182. Denna mångsidiga och innehållsrika rapport speglar hela den inspirerande bredden av pågående språkhistorisk debatt och beskrivning. Boken rymmer de fem plenarföredragen plus tjugonio av de trettio sektionsföredragen, varav flera representerar tvärvetenskapliga projekt som *Svensk sakprosa 1750–2000* och *Kulturgräns norr: Förändringsprocesser i tid och rum*. Inge Lise Pedersen reflekterar över dialekt som språkhistoriskt källmaterial, exemplifierar med en förklaring av förklaringarna till preteritum på *-et* i nordiska dialekter, beklagar den på sina håll etablerade gränsmuren mellan sociolekt och dialekt, och understryker återigen behovet av samsyn mellan dialektologer och sociolingvister kring vårt gemensamma studieobjekt, det levande talspråket med ständig variation och med heterogenitet som normaltillstånd. Gunnar Nyström gör nyupptäckter i Älvdalsmålets fonologi och morfologi med adress till språkhistorikerna att det nog ändå kan finnas guldkorn kvar att vaska fram i det klassiska dialektmaterialet i

arkiven och i de ännu talade dialekterna, låt vara stadda i mer eller mindre långt gångna utjämningsprocesser. Cecilia Falk undersöker fornsvenska upplevarverb, medan Ulf Telemann och Oskar Bandle presenterar det enorma handboksprojektet *The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Till saksprosaprojektet hör Gunilla Byrmans studie av tidningsnotisernas textstrukturer, medan Jonas Carlquist tar sig an Stockholms stads tänkeböcker från 1500- och 1600-talen och Lars-Olof Delsing Konungastyrrelsens ortografi och tillkomsthistoria (bl.a. med en metodiskt intressant grafisk redovisning). Dialektordboksredaktören Birgit Eaker reder ut trassliga form- och betydelseutvecklingar hos adjektiven, Ann-Catrine Edlund beskriver säljaktens ekosemantik, Lennart Elmevik återvänder till diskussionen om den urgermanska *au*-difftongens utveckling i Norden, Gunvor Flodell redovisar en västerbottnisk pilotundersökning i anslutning till projekten *Dialekter i förändring* och *Kulturgräns norr*, Staffan Fridell behandlar de i *Ordbok över Sveriges dialekter* aktuella verbalavledningarna och variantformerna (*av*)åt, *avät(e)* 'ohyra', Sigurd Fries återkommer till trädnamsavledningarna av typen *birke*, *äspe*, deras ålder (urnordisk tid) och innebörd (*birke*, allmän beteckning för trädslaget björk). Axel Groundstroem skriver om franskpåverkade frasem i svenskans (och andra språks) fraseologi, Linnea Gustafsson om namnuppställelse efter döda syskon, Anna Helga Hannesdóttir om tvåspråkig lexikografi i svenskt 1700-tal, Karl G. Johansson om bohuslänsk dialekt (fornsvensk eller gammelnorsk?) och talad respektive skriven dialekt, Olle Josephson om muntlighet i skrift och folksakprosa vid 1800-talets mitt, Arto Kiri om betydelsehistoria kring adjektivet *snäll* med tonvikt på 1800-talet, Katharina Leibring om lexikaliska dialektdrag i 1700-talets husdjursbeteckningar i värmländska bouppteckningar. Pirkko Lilius tar för sig framväxten av svensk vetenskaplig stil vid Åbo akademi under 1700-talet, ordboksredaktören Carl-Erik Lundbladh diskuterar när och hur SAOB kan bli klar, Bengt Nordberg och Eva Sundgren gör återbesök i Eskilstuna för att studera språklig variation över tid, Stig Örjan Ohlsson porträtterar dialektupptecknaren och språkteoretikern Urban Hiärne. Gertrud Pettersson, ännu en av saksprosaforckarna, undersöker innehåll och stil i 1900-talets uppslagsverk, medan Henrik Rahm gör aktörs- och polyfonisk analys av 1800-talstexter i *Dagens Nyheter*. — Kommen så långt i konferensbidragens myller är det en fröjd att läsa (försöka koppla av med?) Bo Ralphs nyttiga självvrannsakan betitlad *Vanans makt i svensk språkhistoriebeskrivning*. Liknande vetenskaplig revision och stimulerande självkritik präglar Tomas Riads gransk-

ning av föreställningen om den germanska betoningen. Språkgeografisk forskning i medeltida nordiskt lagspråk prövas av Bo Ruthström, genus-systemets utveckling från tre till två genus i nyländskan beskrivs av Caroline Sandström, varpå Åke Sandström med hjälp av en studie över årfästets nordiska terminologi illustrerar hur ord- och sakforskning ännu kan vara en utvecklingsbar metod. Jan Svensson understryker med exempel på heterogenitet och variation i 1700-talets offentliga socialpolitiska sakprosa behovet av intensifierad forskning i denna och liknande texttyper. Slutligen levererar Sven Öhman en hälsosam kritisk granskning av svenska tolkningar — och vantolkningar — av strukturalismen och synen på historisk språkvetenskap. G.H.

Gudar på jorden. Festskrift till Lars Lönnroth. Stina Hansson & Mats Malm red. 602 s., Stockholm/Stehag 2000 (Brutus Östling Bokförlag Symposium). ISBN 91-7139-489-3. I samband med Lars Lönnroths 65-årsdag i juni 2000 utgavs festskriften *Gudar på jorden* i ett vackert band från Symposium. Förutom en omfattande Tabula gratulatoria, en inledningsdikt av Lars Gustafsson (Austin), en avslutande svit dikter av Gunnar D. Hansson och ett porträtt av festföremålet signerat Thomas Bredsdorff, innehåller volymen hela 42 mer eller mindre omfattande vetenskapliga bidrag. Det internationella inslaget bland författarna är notabelt, och det är dessutom en rad olika delar av litteraturvetenskapen (och dess grannvetenskaper) som här finns representerade. I den första avdelningen finner vi 15 bidrag som rör ett för festföremålet centralt forskningsområde, den norröna diktningen. Det är svårt att lyfta fram enskilda bidrag, men jag nämner Régis Boyers "*Einheri and valkyrja, which is the sex of the hero in the North?*", Margaret Clunies Ross' "*Women skalds and Norse poetics. Jórunn skáldmær's Sendibitr*", Hermann Pálssons "*Odic echoes in Gísla Saga*" och Elena Melnikovas "*The death in the horse's skull. The interaction of Old Russian and Old Norse literary traditions*", i första hand för att visa mångfalden av de i volymen anlagda tolkningsaspekterna. Artiklarna i denna avdelning belyser i flera fall initierat enskilda problem i norröna texter, men lämnar också, på ett stimulerande sätt, bidrag till belysningen av större problemkomplex. En följande grupp artiklar behandlar det norröna arvet; här kan nämnas uppsalaforskaren Lars Gustafssons artikel om en dissertation 1735 om eddorna och kontinuiteten mellan göticism och nordisk renässans, och Bo Ralphs uppsats om James Johnstone, en numera okänd förmedlare av fornnordiskt stoff till den brittiska lärda världen på 1700-talet. Ett antal bidrag

behandlar äldre svensk diktning, och i den sista avdelningens bidrag, under huvudrubriken "Den gudomliga och gudlösa moderniteten", finner vi exempelvis en artikel av Tomas Forser, som bl.a. redovisar och diskuterar Sven Stolpes kritik av Erik Hjalmar Linders *Ny illustrerad svensk litteraturhistoria*. En förteckning över Lars Lönnroths vetenskapliga skrifter avslutar festskriften. Sammantaget är det en imponerande skrift som tillägnats en mångsidig och internationellt verksam litteraturforskare.

L.-E.E.

Gösta Holm, Uppväxtmiljö och språk. Agneta Horns språk i dialektgeografisk belysning. Ett bidrag till textlokaliseringens metodik. 172 s., Uppsala 2000 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiæ Regiæ Gustavi Adolphi 75.) ISBN 91-85352-43-8. ISSN 0065-0897. Agneta Horn (1629–1672) hörde till den svenska högadelns bildade och beresta kretsar, uppvuxen i Stockholm och på slott och herresäten i rikets centrum. Hennes unika självbiografi "Beskrivning över min vandringstid", med slutåret 1652, utgavs 1959 med inledning och kommentar av Gösta Holm. Självbiografins skriftspråk är överraskande friskt och talspråksnära, med dialektala inslag, som ibland avviker från Mälardalens idag kända dialekter. Huvudsyftet med undersökningen är att pröva bärkraften hos gängse språkgeografisk textlokaliseringemetodik på detta spännande material, där författarens uppväxt- och livsmiljö redan är känd (redovisad i bokens andra kapitel), och hennes språk följaktligen någorlunda entydigt borde ha varit central uppsvenska. Undersökningens första kapitel är en ur den språkhistoriska litteraturen detaljrikt exemplifierad (och nyttig) genomgång av språkkartans förändringar och stabilitet i fornsvensk och nusvensk tid, av förändringarnas utbredningshastighet och av ord- och ludgeografiska gränser belysta genom ortnamn och dialektord. I det tredje kapitlet studeras valda delar av Agneta Horns ordförråd och i det fjärde hennes fonologi, morfologi, fraseologi, ordbildning och accentuering, allt mot bakgrunden av upptecknade folkmål och äldre litterära källor. I det avslutande femte kapitlet prövas författarinnans text mot de centralsvenska respektive sydligare, nordligare och östligare målens novationer och arkaismer och mot andra källors upplysningar om 1600-talets (tal)språk. Sammanfattningsvis konstateras bl.a. att språkdrag inom fonologi, morfologi o.l. ger bättre utslag än ordförrådet, att moderna dialektuppteckningar som jämförelsematerial måste kompletteras med äldre källors dialektgeografiska vittnesbörd — och att Agneta Horns egenhändiga text inte

alls så lätt låter sig dialektgeografiskt inplaceras som man i förstone kunde ha väntat sig. G.H.

Ann-Marie Ivars och Peter Slotte (red.), Förhandlingar vid Sjätte nordiska dialektologkonferensen. Karis 12–16 augusti 1998. 480 s., Helsingfors 2000 (Vetenskapsbokhandeln). (Folkmålsstudier. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi 39.) ISBN 952-91-2273-X. ISSN 0356-1771. Konferensrapporten innehåller 28 av de 32 föredragen, inklusive plenarföredragen av Gösta Bruce, Inge Lise Pedersen och Helge Sandøy. Den speglar bredden inom nordisk dialektforskning, från klassisk ljudhistoria och dialektgeografi till situationell sociolingvistik och instrumentell fonetik, mångfalden av projekt och teorier. Inge Lise Pedersens humoristiskt kloka och klarsynta bidrag stämmer till eftertanke inför dialektologins och sociolingvistikens integrerande fortsättning, med nya metoder och infallsvinklar, bedriven av projektglada talspråksforskare längs hela linjen från segt kvardröjande landsbygdsdialekter till tätortsmiljöernas möjligen snabbare föränderliga standardspråksvarianter. Gösta Bruce m.fl. presenterar det spännande och överbyggande projektet SweDia, medan Helge Sandøy ger exempel på att de senaste decenniernas forskningsutveckling kanske har gjort oss fartblinda, eftersom mycket av det gamla tycks ta längre tid att förändra än vad domedagsprofeterna predikat. Inte ens dagens kommunikationssystem tycks bli dialekternas ättestupa. Här är inte platsen att referera till alla föredragen, bara att ge en antydning om den inspirerande spännvidden: riksspråk – standardspråk – dialekt, stabilitet – varians – utjämning, attityd – interferens – lånegods, fonologi, morfologi, syntax och prosodi, dialekt i 1600-talets tingböcker och Asterisk på Savolaxdialekt. G.H.

Annika Karlholm, Folkligt bildspråk. En studie över djurbenämningar i metaforisk användning i svenska dialekter. 236 s., Uppsala 2000 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiæ Regiæ Gustavi Adolphi LXVIII.) ISBN 0065-0897. ISSN 91-85352-34-9. Sambandet mellan ordet och dess denotation, d.v.s. studiet av ordets semantik, etymologi, ålder och spridning plus den utomspråkliga kulturmiljö som föranleder benämningen, är ämnet för denna dialektologiska avhandling, som mutar in en egen nisch inom ord- och sakforskningen: inträngande analys av ett urval såsom konkreta redskapsbeteckningar metaforiskt använda djurbenämningar, närmare bestämt s.k. genomskinliga ettords-

metaforer (simplexord som är enkla att urskilja som bildliga användningar av ordet ifråga). Efter gängse inledning kring ämnesval, metod, syften och disposition följer ett avsnitt om semantisk teori: kategorisering, metaforik, betydelseförändring, homonymi m.m. I åtta kapitel redovisas därpå de undersökta begreppen, *björn*, *bock*, *get*, *katt*, *kråka*, *märr*, *räv* och *trana*, vart och ett med utförlig dialektgeografisk materialredovisning, genomgång av i materialet förekommande metaforiska tillämpningar, för t.ex. *björn* 'bindsle, hävstång', 'drög', 'skottkärra'/'rullbår', 'vagn', 'träslå på kälke', 'grov stock (som underlag eller stöd)', med kompletterande diskussion och sammanfattning. I fokus står givetvis uppgiften att så nära som möjligt försöka beskriva metaforens uppkomst och syftning. Avhandlingens slutkapitel ger en sammanfattande kommentar kring övergripande aspekter (med avsnittsrubrikernas ordval): sambandet mellan språk, kultur och kognition, metafor och sak, polysemi och betydelseutveckling, metafor och metonymi, levande, slumrande och döda metaforer samt ord och sak. G.H.

Jakob Karlsson, Fäi-Jakås fyst brevi. Jakob Karlssons första 20 brev till Mathias Klintberg 1889–1890. 455 s., Visby 2000 (Ödins Förlag AB). ISBN 91-85716-87-1. Gutamålen står i särklass bland svenska dialekter, bl.a. genom välbevarade forngutniska diftonger. Till de ålderdomligare dialektvarianterna hör östkustens Laumål, redovisat i Mathias Klintberg & Herbert Gustavson, *Ordbok över Laumålet på Gotland 1–4 (1972–86)*. Gutamålgillet vill utveckla och tillgängliggöra det levande folkspråket och utger därför en redigerad variant av "Fäi-Jakås" (Laubonden Jakob Karlsson i Fie) första tjugio brev till Visbyelektorn Mathias Klintberg. I Landsarkivet i Visby finns ytterligare tusentals brevsidor, som Laubonden skrev åren 1880–1929 till Klintberg. I breven berättar den språkbegåvade sagesmannen mångsidigt och utförligt om livet i det slutande 1800-talets jordbrukssamhälle. Brevtexterna illustreras med ett femtiotal av Klintbergs svartvita foton. De föregås av biografiska artiklar om brevskrivaren Jakob Karlsson (1857–1933) respektive uppdragsgivaren Mathias Klintberg (1847–1932), ett avsnitt med exempel ur gutamålets syntax och ett utförligt ämnesregister till de innehållsrika breven. Boken avslutas med en redogörelse för "Gutamålets stavning", d.v.s. den textnormalisering man tillämpat i utgåvan, som ett led i strävan efter en nutida gutnisk skriftspråksstandard, samt en oundgänglig ordlista. Breven bjuder både trivsamt och givande läsning för den språk- och kulturhistoriskt intresserade. G.H.

Hans Landqvist, Författningssvenska. Strukturer i nutida svensk lagtext i Sverige och Finland. 480 s., Göteborg 2000 (Acta Universitatis Gothoburgensis). (Nordistica Gothoburgensia 22.) ISBN 91-7346-373-6. ISSN 0078-1134. I denna omfattningsrika göteborgsavhandling — den är på nära 500 sidor — behandlas nutida svenskt författningsspråk, d.v.s. språket i lagar och andra författningstexter. Framför allt är det syntaktiska strukturer som fokuseras, men de undersökta lagtexterna som helheter studeras också. Materialet är från tioårsperioden 1985–95. För att kunna studera de svenska lagtexterna i Finland har det också varit nödvändigt för Landqvist att involvera de finskspråkiga versionerna av lagtexterna. Författaren lämnar först en bred, även internationellt anlagd, forskningshistorik jämte en presentation av materialet; detta består av hela 41 författningar. I det fjärde kapitlet studeras författningstexternas uppbyggnad och innehåll, medan det följande kapitlet ägnas omfånget i de olika materialen, bl.a. längden hos paragrafen. Temat för kap. 6 är rubrikerna som "makrostrukturmarkörer" och för kap. 7 några olika textstrukturmarkörer. I de avslutande undersökningskapitlen redovisas den valda analysmodellen, vidare studier av det aktuella författningsspråkets meningar och meningslängd (kap. 9) samt av satser, fraser och satsled (kap. 10). Textbindningen i materialet belyses i kap. 11. En fyllig sammanfattning ges därefter, vari författaren understryker att de undersökta sverigesvenska och finlandssvenska lagtexterna uppvisar ett antal genrekonstituerande drag, samt att det finns betydande likheter mellan de svenskspråkiga lagtexterna från Sverige och Finland, men också en del notabla skillnader. Avhandlingsförfattaren lämnar till sist förslag till ämnen för fortsatt utforskning på detta fält. Landqvists avhandling visar en författare som är mångsidigt orienterad i relevant litteratur (käll- och litteraturförteckningen upptar hela 35 sidor), och har också ett betydande värde eftersom det finskspråkiga materialet i komparativt syfte dragits in i undersökningen. Säkert hade avhandlingen på sina ställen tjänat på förkortning och ytterligare precisering — bl.a. hade en del digressioner med fördel kunnat gallras bort —, men som helhet utgör den en både resultatrik och gedigen undersökning över ett angeläget ämne. L.-E.E.

Therese Leinonen och Marika Tandefelt, Svenskan i Finland — ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål. 98 s., Helsingfors 2000 (Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan 50). ISBN 951-555-654-6. ISSN 0357-5764. Har färdigheten i svenska hos finnar med svenska som modersmål försämrats de senaste decennierna? Från olika håll har man i

Finland börjat uttrycka farhågor för att så är fallet. I den här recenserade skriften försöker författarna se efter hur det förhåller sig genom att studera färdigheten i modersmålet hos ett stort antal finlandsvenska universitetsstuderande som går sin första termin i Finland vid ett svenskspråkigt universitet. Som jämförelse har man använt en motsvarande grupp svenska universitetsstuderande i Sverige. Resultaten av de test som genomförts verkar tyda på att studerande med svenska som modersmål i Finland generellt tenderar att prestera sämre än motsvarande studerande i Sverige. — Den egentliga undersökningen av de finlandssvenska elevernas modersmålsbehärskning är genomförd av Therese Leinonen och upptar större delen av skriften. Den föregås av en uppsats av Marika Tandefelt, betitlad "När språket gungar", där förf. som bakgrund till Leinonens empiriska studie diskuterar vilka effekter en ökad osäkerhet och oförmåga att uttrycka sig idiomatiskt kan få, särskilt i ett samhälle där modersmålet inte är majoritetsspråk. C.P.

Inger Lindell, Heliga Birgittas uppenbarelser bok 7 efter Cod. Ups. C 61. Diplomatarisk utgåva med kommenterande inledning. 240 s., Uppsala 2000 (Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet. Serie 1. Svenska skrifter 84). ISBN 91-973803-0-X. ISSN 0347-5026. Bok 7 av Birgittas uppenbarelser är tidigare utgiven av Klemming 1861 från handskriften Cod. Holm. A 5a; en nyutgåva enligt moderna principer är fullt berättigad, inte minst av det skälet att Klemmings utgåva saknar en översikt av varianter från andra handskrifter (förutom de nämnda finns bok 7 också i Cod. Skokl. 136 och delar av den i Cod. Holm. A 54 och i Cod. Holm. A 3). Textutgåvan med variantapparat inklusive översikt över utgivningsprinciperna upptar omkring 100 sidor av boken. I sin fylliga inledning ger förf. först en översikt över den fornsvenska texttraditionen och berör kort samspelet mellan de latinska och fornsvenska versionerna av Birgittas uppenbarelser. Kapitlet Handskriftsproduktionen i Vadstena rymmer förutom en översikt över vad vi vet om bokbestånd, avskrivningsarbete m.m. också en beskrivning av den skrivare som nedtecknat bok 7 i Cod. Ups. C 61 (själva handskriften är ett kompilat med flera händer), och en skri-varprofil upprättas med hjälp av en översikt över skriften, avstavningen, förkortningarna, interpunktionen, ortografin och olika slags skrivfel. En liknande genomgång görs sedan av de 217 korrektorsingreppen, vilket utmynnar i en korrektorsprofil. Birgittas sjunde bok i Cod. Ups. C 61 och Cod. Holm. A 5 tillhör samma texttradition, men det är sannolikt att den förra handskriften återgår på en förlaga tillhörande ett äldre text-

skikt och den senare på en förlaga tillhörande ett yngre textskikt, representerande 1380-talet resp. 1420-talet. Genom att på de två versionerna av Birgittas sjunde bok applicera en komparativ analysmetod som har sin utgångspunkt i Lars Wollins avhandling kan förf. beskriva och klassificera de grammatiska och syntaktiska olikheterna mellan de två textskikten: redovisningen av denna undersökning utgör en viktig del av avhandlingen. Huvuddelen av ändringarna är lexikala, men förf. kan även visa på hur syntaxen moderniserats. Boken avslutas med planscher över två sidor i handskriften. C.P.

Meddelanden från Institutionen för Svenska Språket (MISS). Göteborg 2000 (Göteborgs universitet). ISSN 1102-4518. MISS är en oregelbundet utkommande serie som i enkel form möjliggör spridning av skrifter producerade vid Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet. Under året har fyra häften utkommit: nr 30: Jenny Nilsson, Interjektioners funktion. En studie av interjektioners funktion i samtal (39 s.), nr 31: Hans Landqvist, Språklagstiftning i Sverige och Finland. Ett sociolingvistiskt perspektiv (34 s.), nr 32: Lena Rogström, När blev receptet minilekt? (32 s.) och nr 33: Att använda SAG. 29 uppsatser om Svenska Akademiens grammatik, utgivna av Elisabet Engdahl och Kerstin Norén, (455 s.); denna skrift anmäls separat på annan plats i krönikan. C.P.

Björn Melander (red.), Svenskan som EU-språk. 205 s., Uppsala 2000 (Hallgren & Fallgren). (Ord och stil 30.) ISSN 0347-5379. ISBN 91-7382-760-6. Boken är mycket nyttig för den som intresserar sig för svenskans ställning inom ramen för EU:s språkpolitik. I Europa talas över 200 olika språk, och samtidigt utmärks de enskilda staterna av dominerande nationalspråk. EU:s 15 medlemsstater har elva officiella (arbets)språk vilka samtliga i princip garanteras tolkning och översättning sinsemellan. Det säger sig självt att bara detta skapar problem, både för EU-organisationen och de enskilda EU-länderna. Boken belyser dessa ur olika aspekter. Barbro Ehrenberg-Sundin behandlar internationellt klarspråksarbete, Anna Lena Bucher och Maria Gustafsson systematiskt terminologiarbete och Sten Palmgren skriver om inträdet i en flerspråkig rättsordning ur ett finländskt perspektiv. Björn Melander medverkar med tre bidrag. Han ställer inledningsvis den grundläggande frågan om EU innebär ett hot eller en chans, redogör omsorgfullt för EU:s språkpolitik och redovisar en undersökning om språkvanorna hos våra EU-

delegater och EU-tjänstemän, "Politikersvenska och tjänstemanna-engelska." Lars-Johan Ekerot och Håkan Edgren analyserar båda översättningsverksamheten och de restriktioner som bl.a. den s.k. punktregeln sätter på svensk syntax. Där den förste talar om en återgång till Wellanders stilideal pekar den senare på ett berikande av stilregistret. Över huvud taget intar författarna en tolerant och tämligen optimistisk inställning till "språket från EU." — Läs och begrundat! B.S.

Lars Melin, Språk som syns. Om den grafiska formens samspel med verbalt språk. 188 s., Uppsala 2000 (Hallgren & Fallgren). (Språkvårdssamfundets skrifter 31.) ISBN 91-7382-761-4. ISSN 0347-5379. Denna bok handlar om vad som hänt sedan kraftfulla datorer med rika möjligheter att variera den grafiska formen ersatt skrivmaskiner och enkla datorer med radskrivare. Gamla normer för hur en text ska se ut har både splittrats och glidit samman; som förf. konstaterar finns det idag ett behov av grafisk språkvård. De första elva kapitlen i denna bok, samlade under rubriken Norm tar form, belyser och diskuterar detta närmare. Förf. visar på samspelet mellan brödtext och paratext (bildtexter, faktarutor, ingresser, rubriker, diverse dottertexter m.m.), samspelet mellan språk och grafisk form, användning av olika slags skrivtecken, grafisk profilering (logotyp), lexivisioner och schematiska bilder. Den första delen avslutas med ett kapitel där förf. ger förslag till en "lagomtext". Bokens andra del undersöker närmare om det lönar sig med grafisk form. Under rubriken Test med text har förf. samlat ett antal experiment som vill belysa effekten av olika formgivningsalternativ. Denna del inleds med ett bakgrundskapitel om experiment i allmänhet, och därpå följer en redovisning av test som mäter hur den grafiska formen gör en text synlig ("text appeal"), hur den kan göra texten effektiv (snabbläst, lättare att minnas), hur paratexterna kan styra läsaren och olika läsares inställning till grafisk formgivning. Avsnittet sammanfattas i ett avslutande kapitel med rubriken Lönar sig grafisk form? Författarens recept på framgång som skribent är att det krävs ett innehåll som läsaren anser är värt besväret, en målgruppsanpassad språklig form och en funktionell grafisk form. Boken avslutas med termförklaringar, litteraturförteckning och 24 bilagor. C.P.

*Suzanne Nordin-Eriksson (under medverkan av Anna Kumlin), Inlära-
autonomi speciellt ifråga om lågutbildade andraspråksinlärare. 106 s., Göte-
borg 2000 (Institutionen för svenska som andraspråk). (ROSA, Rapporter*

om Svenska som Andraspråk 4.). ISSN1403-1353. Syftet med den här presenterade undersökningen bland lågutbildade andraspråksinlärare vid Komvux och arbetsförmedlingen i Vänersborg är att klarlägga informanternas inställning till språkinläring. Undersökningen är delvis betingad av det faktum att denna typ av invandrare inte lär sig svenska tillräckligt bra. Resultaten antyder att ökad inlärningsautonomi skulle kunna vara ett alternativ till traditionell undervisning för lågutbildade andraspråksinlärare. C.P.

Gunnar Nyström (*huvudred.*), *Ordbok över Sveriges dialekter. Häfte 3.* ³Arsa – ¹Back. 80 s., Uppsala 2000 (Språk- och folkminnesinstitutet). ISBN 91-88324-03-6. ISSN 1102-1586. Projektet Ordbok över Sveriges dialekter (OSD) påbörjades 1954 med Vidar Reinhammar som ordbokschef och huvudredaktör, förstatligades på 1970-talet och ingår idag i Språk- och folkminnesinstitutets dialektavdelning i Uppsala. OSD motsvarar riksspråksprojektet Svenska akademiens ordbok (SAOB) och ersätter bl.a. föregångarna, *Ihres dialektlexikon* 1766 och *Rietz* 1867. Huvudsyftet är att skapa en kunskapsbank för språkvetenskap, kulturforskning och allmänhet. Insamlingsfasen resulterade i drygt sju miljoner ordexcerpter från det svenska dialektområdet, hämtade ur dialektarkiven och tryckta eller handskrivna källor alltifrån 1600-talet. Med de första 80-sidiga häftena 1991 och 1994 vidtog OSD:s utgivningsfas, som trots organisationsförändringar och besparingar nu återupptagits, efter Reinhammars pensionering och frånfälle med forskningschef Gunnar Nyström som huvudredaktör. Den tryckta ordboken avses bli kompletterad med en internetversion, med bibehållna vetenskapliga krav, och samtidigt i lättillgängligare och fylligare form (bl.a. planeras illustrerande digitala dialektkartor). G.H.

Jan-Olov Nyström, *Antnäs historia — språk och minne. 208 s., Hudiksvall 2000 (Skrivdonet)*. ISBN 91-631-0245-5. Jan-Olov Nyström gav 1993 ut en senare prisbelönt bok om dialekten i sin hemby Antnäs i Nederluleå, Norrbotten. I den nu utgivna boken söker han ge en helhetsskildring av byn, och detta sker med hjälp både av gängse källmaterial och av dialektens vittnesbörd, vilket gör denna hembygdsskildring till något utöver det vanliga. Genom att också studera dialektord och deras betydelser söker Nyström nämligen "avslöja" äldre tiders tänkande. Även en del lånord i dialekten behandlas, och ett särskilt avsnitt ägnas gårdarna och

deras namn. Inte minst intressanta är de iakttagelser han gör rörande förändringarna i de senaste decenniernas språk och kultur. Utan att ha mer uttalade ambitioner i den riktningen, utgör Nyströms bok ett slags mentalitetshistorisk studie som har vidare intresse än som skildring av den egna norrbottniska hembygden. L.-E.E.

Jan-Olov Nyström, Olof Broman 1676–1750. Liv och verk. 65 s., Hudiksvall 2000. ISBN 91-630-9584-X. Inför 250-årsminnet av hälsingeprosten Olof Bromans bortgång togs ett initiativ att utge denna kortfattade levnadsbeskrivning över en av 1700-talets mångsidigt verksamma prästmän. Inspirerad av bl.a. Olof Rudbeck och teologen Daniel Djurberg sammanställde Olof Broman under sin livstid det omfattande verk om Hälsingland som heter *Glysisvallur* och utgivits först i vår tid (1911–54). I *Glysisvallur* behandlas landsdelens natur, kultur, folkstro, språk, fornminnen, släkter, huskurer och mycket annat. I verket finns också en hel del ortnamnsetymologier. Intressant nog anses Olof Broman också vara författare till den första svenska romanen, *Stilpho Thorgilssons Historia*, ett uppbyggligt verk som dock förblev outgivet. Om allt detta och mer därtill, skriver Jan-Olov Nyström. Då Olof Broman tydligen inte tidigare varit föremål för berättigad uppmärksamhet, får denna levnadsteckning betraktas som något av ett pionjärarbete. L.-E.E.

Ordbok över Finlands svenska folkmål. 3. Hy – kyss. Redaktion: Peter Slotte (huvudredaktör), Susanne Bergström (redaktionssekreterare), Caroline Sandström, Carola Åkerlund & Monica Äikäs (redaktörer). Huvudförfattare: Olav Ahlbäck (hy–håling), Per Henrik Solstrand (håll–höäng; kokrallög), Ann-Marie Ivars (i–iödfallen; kaback–knövlog), Helena Solstrand-Pipping (ja–jöva) och Peter Slotte (komma; kram–kyss). 624 s., Helsingfors 2000 (Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 1). ISBN 951-37-3211-8. ISSN 0355-7995. Redigeringen av denna ordbok inleddes för drygt fyrtio år sedan, och 1976 såg första häftet dagens ljus. Första bandet utgavs sedan i tre häften 1976–82, andra bandet, likaledes i tre häften, 1985–91. Efter ytterligare nära ett decennium kommer nu tredje bandet. På omslagets främre insida skriver man att ordboken ”öppnar en väg till förståelse av den svenska folkgruppens språk och kultur, seder och bruk, övertro och folkliga föreställningar”, och en läsning av verkets dryga 600 sidor dubbelspalt ger verkligen goda inblickar i detta svenska språkområdes (huvudsakligen äldre) språk och kultur. Om

betydande iskunskaper talar sålunda sammansättningarna på *is-*, och om gammal och ny jordbruksteknik de många sammansättningarna på *hö-*. Åtskilliga artiklar lär läsaren mycket om äldre tiders seder, bruk och folkliga föreställningar; ett exempel är artikeln *hönsunge*, vilket användes i olika uttryck om att vara med om nattfrieri första gången. Om närheten till finskan vittnar en hel del finska lånord i de finlandssvenska dialekterna; här finns även en del mer udda låneinslag, såsom *häpäristo* 'helvete, helsike' och *kaksineuva* 'tvekönad person, hermafrodit'. Ord som *isvostjik* 'droskkusk', 'hästdroska' m.m. och *kosma* 'oredig bunt (av garn el. likn.)', jfr ryska *kosmá* 'tofs, tott, hårtest', vittnar om förbindelser i helt annan riktning. En del lånord som medtagits i ordboken överraskar något, t.ex. *kakadua*. För den som vill komma in i dialekternas syntaktiska förhållanden erbjuder läsningen av omfattande artiklar som *hålla*, *komma* och *i* mycket. Detta band, som innehåller cirka 16 000 ord, för ordboken nästan fram till bokstaven L. Därmed har sammanlagt ungefär 50 000 ord behandlats medan ännu omkring 75 000 återstår. Den höga kvaliteten kvarstår från föregående band, och gör att man med stor förväntan ser fram mot nästa.

L.-E.E.

Orlboka. Ordbok över jamskan [utg. av] Bo Oscarsson. 520 s., [Östersund 2001] (Jengel. Förlaget för Jemtlandica). ISBN 91-88672-042. Denna ordbok bygger på ett sjuttiotal olika ordlistor, tidigare tryckta eller i många fall otryckta, sammanställda under 1700-, 1800- och 1900-tal över enskilda jämtska dialekter. Här finns också material som inhöstats i lokalradioprogrammet "På reine jamska". Av ordbeläggen i de aktuella källmaterialen har 62 000 belägg lagts in i en databas — dock har *inte* sedesmaterialen vid Dialektenheten i Uppsala inom SOFI, cirka 100 000 belägg, medtagits — och ur denna bas har sedan cirka 13 000 uppslagsord (sökord) och 25 000 belägg redovisats i den nu tryckta ordboken. Orden redovisas i en dialektal form, t.ex. *gnaur* som översätts 'gnyr, knarrar', och därefter redovisas i just detta fall ett tiotal belägg från olika källor, däribland olika tempusformer. Beläggen kommer från olika delar av Jämtland, och efter varje enskilt ordbelägg finns en källhänvisning som antingen hänsyftar på en enskild socken (Asp = Aspås) eller på en upp-tecknare (JGL = John G. Larsson, Näsmål). Ordboken har ett betydande värde då den lämnar en redovisning av ett stort antal ordbelägg ur en rad källor vid arkiv och museer samt i olika hembygdstidskrifter. Det är emellertid alltid problem att hitta i denna typ av ordböcker för den i målet mindre väl insatte läsaren, eftersom uppslagsorden är identiska

med dialektformerna. Den valda redovisningsmodellen gör det möjligt för läsaren att studera betydelsedifferentieringen i vissa ord, t.ex. terrängord som *drol* och *fjaru*. Genom hänvisningar mellan ord kan dialektala synonymer återfinnas, låt vara att detta hade kunnat genomföras ännu mer konsekvent. En del personnamn, men också ortnamn, har medtagits, oklart dock efter vilka principer. Vissa etymologier citeras ifrån de återopade källskrifterna, vilket innebär att rätt tveksamma härledningar förts vidare. Intressanta är inte minst de avslutande biografierna över tidigare upptecknare av jämtska dialekter, och intresse har även "Grammatiken at jamsken", där bl.a. grammatiska termer fått jämtska benämningar: *Hårreorla* är sålunda adjektiv, *Hårstnårstorla* adverb, *Håkkenereorla* pronomen o.s.v. Denna ordbok — som redigerats av Bo Oscarsson, en mycket engagerad medlem i Heimbygdas språkkommitté — kommer säkert att få vidsträckt spridning hos den jämtska allmänheten, men har naturligtvis även intresse för språkvetare som vill bilda sig en snabb uppfattning om ett visst ords eventuella existens och betydelse i de jämtska dialekterna. L.-E.E.

Hyeon-Sook Park, Korean-Swedish code-switching. Theoretical models and linguistic reality. 244 s., Uppsala 2000 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 48.). ISBN 91-506-1392-8. ISSN 0083-4661. Denna intressanta avhandling syftar dels till att ge en lingvistisk beskrivning av på vilket sätt koreaner i Sverige växlar mellan svenska och koreanska i en och samma mening, dels se i vilken mån denna kodväxling förutsägs av de två mest omtalade universella modellerna för kodväxling, Poplacks tvåvillkorsmodell och Myers-Scottons matrisspråksmodell. Det inledande kapitlet ger en översikt över kodväxlingsforskningen sedan 1970-talet, och kapitel två presenterar närmare de båda undersökta modellerna. Kapitel tre behandlar typologiska skillnader mellan svenskan och koreanskan, och kapitel fyra beskriver det koreansk-svenska språksamhället i Sverige varifrån förf. hämtar sina informanter, 28 vuxna och 12 barn. Materialet består av drygt 50 timmars bandinspelningar av vuxensamtal och barnsamtal. Ur detta material har förf. excerperat yttranden med kodväxling, och denna delkorpus beskrivs närmare i kapitel sex, där också praktiska problem vid bearbetning av kodväxlingsdata tas upp. Ett särskilt kapitel (kapitel sju) ägnas åt frågan om hur kodväxling och lån ska hållas isär. Huvudresultaten av författarens lingvistiska analys av det koreansk-svenska kodväxlingsmaterialet presenteras i

kapitel åtta och nio. Egennamn behandlas för sig i kapitel tio. Som förf. visar kan varken Poplacks eller Myers-Scottons modell på ett tillfredsställande sätt förklara den kodväxling som det svensk-koreanska materialet uppvisar. Förf. konstaterar också att kodväxling inte bara bestäms av lingvistiska faktorer, utan att också icke-lingvistiska variabler som talarrens grad av tvåspråkighet, ålder, kön och utbildning spelar en roll. Avhandlingen avslutas med en fyllig sammanfattning på svenska, en litteraturlista och ett appendix med tabeller och exempel. C.P.

Maj Reinhammar (red.), Prosten Carl Nyréns Afhandling om Östgöthiska dialecten. Utgiven med inledning och kommentarer av Maj Reihammar. 129 s., Uppsala 2000 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiæ Regiæ Gustavi Adolphi 73.) ISBN 91-85352-38-1. ISSN 0065-0897. Inte minst vid språklig författar- eller proveniensbestämning av äldre texter med dialektgeografiska inslag är kommenterade utgåvor som denna av oskattbart värde, eftersom de ger oss möjligheter att jämföra dåtida språkdrag med nutida dialektuppteckningar, att bedöma utbredning, kontinuitet och förändring. Carl Nyrén (1726–1789) var en mångsidig begåvning, bl.a. gymnasist och senare lektor i Linköping, botaniker, teolog och språkman i Lund och slutligen kyrkoherde och kontraktsprost i sin östgötska hembygd (självtbiografi daterad 1780, tryckt 1836). En utgåva av Nyréns dialekthandskrift, förvarad i Linköpings stiftsbibliotek, planerades redan vid sekelskiftet 1900, men den föreligger först nu. Efter en kort inledning om språk, dialekt och dialektinsamling beskriver Nyrén översiktligt uttal och böjning i Östergötlands sju huvuddialekter, samt redovisar i alfabetisk ordning ca 370 ordspråk och talesätt, plus en förteckning över ca 80 östgötska mans- och kvinnonamn. Avhandlingens huvuddel utgörs av en ordlista om ca 2 400 artiklar, från *Abbe 'reta, uphitsu'* till *Öst 'det rum i en båt eller öka, af hwilket watnet blif utöst'*. Maj Reinhammars ovärderliga inledning redogör bl.a. för Nyréns biografika, handskriften och avskrifterna, innehållet och ljudbeteckningen, och för Nyréns förhållande till Ihre, vars föreläsningar han bevistade 1761 och vars bekanta dialektlexikon 1766 han sannolikt berikat med vissa ord, som också funnit vägen till Rietz dialektlexikon 1867. G.H.

Gun Rooswall Persson, Lärande samtal — elevers kollektiva textbygge i samband med diktskrivande. 199 s., Umeå & Härnösand 2000. (Institutio-

nen för litteraturvetenskap och nordiska språk vid Umeå universitet). ISBN 91-88466-35-3. Denna doktorsavhandling syftar till att beskriva och tolka den samtalsprocess genom vilken elever i grundskolans årskurs 9 kollektivt skapar en dikt. Eleverna var indelade i sex grupper om fyra personer, två flick- och två pojkggrupper samt två blandade, detta för att också belysa gendaspekter. De ej lärarledda samtalen skedde vid tre tillfällen, men inspelningarna förbereddes av författaren genom inledande samtal och skriftliga instruktioner, vilka skulle tjäna som stomme och sporre för elevarbetet samtidigt som de möjliggjorde en analys av den pedagogiska stommens betydelse för lärandet. Avhandlingen redovisar inledningsvis bakgrund, teoretiska och praktiska utgångspunkter och undersökningens uppläggning. I resultatkapiteln beskrivs ingående elevernas kollektiva textbygge samt samarbete och konkurrens inom gruppen, och i slutkapitlet behandlas individuella samtalsstilar och gruppernas samtalsmönster, vilka därefter relateras till det problemlösande och utvecklande syftet med samtalen. — Var då grupparbetet lyckat ur inläringssynpunkt? Ja, i den mån åtminstone en elev hade en samtalsstil som gruppen accepterade, och denna stil utmärktes av en fyrdimensionalitet präglad av dominans och asymmetri jämsides med uppgifts- och grupporientering. Detta samtalsmönster gynnas också uppenbart av åtminstone en aktivt lyssnande, lugn och eftertänksam deltagare. Undersökningen visar emellertid också att grupparbeten kan vara pedagogiskt komplicerade och att inläringen inte alltid är effektiv. Avhandlingen kan, som åsyftat, med sina skiftande metoder och flerdimensionella resultat bli ett gott stöd för lärare. Därtill bidrar den rikliga materialredovisningen och den tämligen utförliga anknytningen till tidigare svensk samtalsforskning. Språket är personligt och ledigt, men — kanske ändå — hade boken vunnit på något större koncentration? Som det nu är måste man leta på flera ställen för att få ett grepp om grundläggande termer samtidigt som författaren nödgas till onödiga omtagningar. B.S.

Gunnar Ternhag, Jojksamlaren Karl Tirén. 134 s., Umeå 2000 (Språk- och folkminnesinstitutet). (Skrifter utgivna av Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå Ser. F. Musikliv nr 1.) ISBN 91-86372-34-3. ISSN 1650-0326. År 1942 utkom i serien Acta Lapponica monografien Die lappische Volksmusik, vilken bygger på det material som i början av seklet insamlades av Karl Tirén (1869–1955). Musikvetaren Gunnar Ternhag presenterar i föreliggande bok närmare järnvägstjänstemannen Tirén, som på amatörbasis stod för denna betydande insamling av jojkar inom ett vid-

sträckt samiskt område. Tidigt hade Karl Tirén påverkats av äldre brodern, konstnären Johan, att dokumentera detta samiska kulturarv. Man noterar också att Karl Tirén var pionjär i användandet av fonograf vid dokumentationen. I en avslutande del söker Ternhag sammanfattande värdera Karl Tiréns insatser. Till plusvärdena hör exempelvis att han inte endast intresserade sig för det allra äldsta materialet, utan också uppskattade nyare musikaliska uttryck. Också en hel del andra personer skymtar fram i Ternhags bok, såsom den jojkkunniga Maria Persson och lärarinnan Maja Wickbom. Bokens värde förhöjs av de samtida fotografierna.

L.-E.E.

Amelie Oestreicher, Bearbetning av nyhetstext. En studie av texthantering vid sex svenska dagstidningar. 216 s., Uppsala 2000 (Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 52.) ISBN 91-506-1441-X. ISSN 083-4661. Författarens syfte är att beskriva hur nyhetstexter vid sex svenska dagstidningar bearbetas från journalistens råmanus till den tryckta versionen. I centrum för utredningen står granskarnas normer så som de kommer till uttryck genom de åtgärder som utförs. De tre huvudpunkter som behandlas är för det första hur bearbetningen ser ut, för det andra vilken roll den praktiska ingreppsnormeringen spelar i den journalistiska skrivprocessen, och för det tredje hur ramarna för normeringen ser ut och hur dessa kan förklara de ingripanden som medarbetarna gör. Det material som ligger till grund för undersökningen fördelas med avseende på tidningstyp (rikstäckning, regional täckning och lokal täckning) och redaktionstyp (allmänredaktion och sportredaktion); totalt ingår i undersökningen texter av 36 reportrar som granskats av 121 granskare. Undersökningsperspektivet är textlingvistiskt och pragmatiskt. Materialet har analyserats och klassificerats på fem olika nivåer: information, textstruktur, ordstil (facktermer gentemot allmänspråkliga motsvarigheter, val av mer eller mindre hemtama ordformer o.d.), lexikogrammatik (syntaktisk korrekthet, idiomatiska uttryck, regler för ords morfologi etc.) samt utskrift (interpunktions- och ortografiregler). Bland resultaten kan nämnas att förf. visar hur textfunktionen står i förgrunden för de redaktionella ändringarna, vilket skiljer dessa från de ändringar av mer allmänspråklig karaktär som en grupp lärare (alltså icke-professionella journalister) föreslår. Effekten av granskarnas arbete blir en förstärkning av den journalistiska textnorm som möter i den tryckta tidningstexten: utrymmes Anpassning varvas med nyhetsvärdering, tydlighetskrav och

strävan efter seriositet; granskarna tar bort sådant som kan uppfattas som tyckanden, påhopp, lösa spekulationer, olämplig humor o.d. Förf. kartlägger i sin undersökning ett kollektivt textskapande, och hon kan visa att normer här görs explicita på ett sätt som är svårt att genomskåda om man endast studerar de tryckta texterna. Med tanke på den roll som tidningarnas nyhetsförmedling spelar i samhället måste det sägas vara en viktig kartläggning som författaren här presenterar. C.P.

*

*Kristin Bakken og Åse Wetås (red.), Namn gjennom 2000 år — navn i år 2000. Den 9. Nasjonale konferansen i namnegranskning. Blindern 11.–12. Mai 2000. 226 s., Oslo 2000 (Seksjon for namnegranskning. Universitetet i Oslo). ISSN 0801-7956. Konferensrapporten, föredömligt utgiven samma år som konferensen hölls, återger samtliga femton föredrag (alla inledda med en kort engelsk sammanfattning), inramade av Botolv Hellelands öppningsord och Ola Stemshaugs summering. Tre särskilt inbjudna föredragshållare svarar för konferens titelns övergripande historiska aspekter: Thorsten Andersson, "Namnforskningen inför 2000-talet", fokuserar framtidvisionerna kring debatten om nordiska ortnamn i germanskt och indoeuropeiskt perspektiv, socioonomastiska tillämpningar av ortnamns- och personnamnsforskningen, intensifierat studium av "övriga namn", genusaspekter och onomastikon; Vibeke Dalberg, "Nordisk navneforskning i internasjonalt perspektiv", gör inomnordiska och vidare internationella jämförelser av namnforskningen med utgångspunkt i de nordiska namnforskarnas egna "självdeklarationer" i Nordiskt namnforskarregister, ICOS' medlemsförteckning och kongressrapporter samt översikten över onomastiska tidskrifter i *Onoma* 33; Jørn Sandnes summerar "Nordisk navneforskning i tverrvitenskapelig perspektiv. Hva er oppnådd — hva kan framtida gi?". Hertil svarar Seksjon for navnegranskning med ett eget stimulerande namnteoretiskt plenarföredrag av Kristin Bakken över den retoriska frågan "Personnavnforskning og stedsnavnforskning — to ulike disipliner?" Onomastisk teori, ortnamnen på *-land(a)*, bruket av ortnamn i lokalhistoria och topografika, samisk namnforskning, namnbruk, kontinuitet och namndöd, norsk ortnamnsvård, språkkontakt speglad i norska ortnamns etablering, förändringar och anpassning till skotsk onomastik på Orknöarna, tillämpningsmöjligheter vid datamaskinell bearbetning av mycket stora mängder person-*

namnsmaterial, förändringar av norskt förnamnsskick under 1900-talet, framväxten av norska släktnamn och slutligen metoder och möjligheter kring skeppsnamnforskning är ämnena för de övriga föredragen, som åhördes och diskuterades av de cirka 75 konferensdeltagarna. G.H.

Marianne Blomqvist, Svenska ortnamn i Estland med estniska motsvarigheter. 175 s., Helsingfors 2000 (Svenska folkskolans vänner). (Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner 158.) ISBN 951-9087-53-2. ISSN 1456-8233. I överskådlig och lättillgänglig populär form ges här en allmänintressant introduktion till estlandssvenskt ortnamnsskick och därmed också till den estlandssvenska kulturen. Den behändiga bokens — eller med författarens ord: guidens — text redovisas i fyra likalydande versioner: på svenska, estniska, finska och engelska, illustrerad med kartor och foton i svartvitt. Sist förtecknas gemensamt källor, informanter, litteratur för den som vill gå vidare, ett namnregister över svenska, estniska, finska, tyska respektive ryska namnformer, och slutligen reproduceras fyra kulturhistoriska kartuppslag med de estlandssvenska bosättningsområdena: 1. "Nuckö socken", 2. "Ormsö", 3. "Dagö" och 4. Kustbygden "Från Neve till Packerort" inklusive Lilla och Stora Rågö. Boken riktar sig till såväl resenärer i området som till media och envar kulturhistoriskt intresserad. G.H.

Eva Brylla (red.), Namnlängdsboken. Historien bakom namnen i almanackan. 4 + 155 s., Stockholm 2000 (Norstedts Ordbok). (Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 83.) ISBN 7227-204-X. Vetenskapsakademiens almanacksprivilegium upphörde 1972 och viss oreda drabbade namnsdagsfirandet. Därför införs en ny namnlängd 2001, förvaltd av Namnlängdskommittén, som representerar Svenska Akademien, Vetenskapsakademien, Vitterhetsakademien och Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI). Den nya längden har sammanställts av ett utskott bestående av Sture Allén och Bo Svensén (Svenska Akademien), Eva Brylla (SOFI), Gustaf Edström och Lotten Wesslén (almanacksförlagen) och Birgitta Lindgren (Svenska språknämnden) samt folkminnesforskaren Bengt af Klintberg. Utskottsledamöterna redogör i boken för almanacksutgåvorernas namnlängder, från medeltidens helgonkalendrar till Vetenskapsakademiens namnlängd 1901, "trenamns längden" 1986 och "tvånamns längden" 1993, vidare för namnlängder i andra länder, för kyrkans och folktraditionens roll och för svenskt namnsdagsfirande sedan 1700-talet.

Namnens datumplaceringar genom tiderna redovisas, almanacksnamnen 1986, 1993 och 2001 jämförs datumvis och alfabetiskt i tabellform, likaså den nya namnlängdens 615 namn (302 kvinnonamn och 313 mansnamn). De 100 vanligaste tilltalsnamnen för flickor respektive pojkar 1999 rangordnas. Ett av bokens huvudsyften är att ge vägledning vid namnval. Den presenterar följaktligen almanacksnamnen, men utan namnetymologier, som den intresserade får söka i referenslitteraturen eller hos namnarkiven.

G.H.

Katharina Leibring, Sommargås och Stjärnberg. Studier i svenska nötkreatursnamn. 542 s., Uppsala (Swedish Science Press). (Acta Academiæ Regiæ Gustavi Adolphi 69.) ISBN 91-85352-35-7. ISSN 0065-0897. De båda buonymerna (nötkreatursnamnen) i avhandlingens titel exemplifierar några av 1700-talets vanligaste formkategorier i ett tidstypiskt, tvåledat, nordskandinaviskt buonomastikon (nötkreatursnamnens del av namnförrådet): konamnet *Sommargås* och oxnamnet *Stjärnberg*. Den infallsrika avhandlingen lägger en mycket bred och gedigen grund för framtida svensk terionymi (djurnamnsforskning) över huvud taget. Efter inledande presentation av undersökningens syften, disposition, material, terminologi, namnteoretiska avgränsningar och en övergripande forskningsöversikt följer den första huvuddelen: studiet av nötkreatursnamnen i Värmland 1737–1842, sådana de avspeglas i en serie excerperade bouppteckningar från tre valda undersökningsområden (häradet). Namnen sätts in i sitt språkliga (bl.a. dialektgeografiska), agrarhistoriska och kulturgeografiska sammanhang, regionala och kronologiska skikt analyseras, bouppteckningarna granskas källkritiskt, varpå det omfattande namnmaterialet lemmatiseras och redovisas i alfabetiskt uppställda artiklar över namn och namnelement. Presentationen följs av frekvens- och ledanalyser, studier av ortografiska och dilektala drag i namnstoffet, morfologiska, namnsemantiska och socioonomastiska belysningar. Den andra huvuddelen av undersökningen avser nötkreatursnamnen under 1900-talet, dels kreatursavelns och stambokföringens inflytande på namnskicket under perioden fram till andra världskriget, dels den omvälvande och snabba utvecklingen därefter i skuggan av jordbruksrationaliseringarna i det postindustriella samhället. Avslutningsvis skisserar författaren behoven av framtida forskning inom såväl buonomastik som övergripande terionomastik.

G.H.

Eva Nyman, *Nordiska ortnamn på -und*. 631 s., Uppsala 2000 (Swedish Science Press). (*Acta Academiæ Regiæ Gustavi Adolphi* 70.) (*Studier till en svensk ortnamnsatlas* 16.) ISBN 91-85352-36-5. ISSN 0065-0897. Denna avhandling är inte bara en gedigen klassisk undersökning av ett av våra ålderdomligaste och därmed mera svårgripbara nordiska ortnamnselement, den är också en välgörande försiktigt resonerande och handfast brygga över ortnamnstolkningarnas gungflyn, över de äldre suffixavledningarnas hala klippor och stilla och strömmande vatten, från förgermansk, indoeuropeisk tid, till de yngre nordiska sammansättningarnas och sam- och särspråkliga mönsternamn bildningarnas inte mindre spännande onomastiska miljöer. Bokens första del ger en bred forskningshistorik kring undersökningsmaterialets tre huvudbestånd: denominativa och deverbativa bildningar på *-und* (inklusive debatten kring Krahes teorier om en forneuropeisk hydronymi) samt sammansättningar med en senare led *-und-*, följt av typologiska granskningar av de aktuella avledningssuffixens och ordelementens förekomst och funktioner i namn och icke-propriella ord, ställda mot den indoeuropeiska och germanska bakgrunden. Därpå redovisas det nordiska namnstoffets böjning, utbredning och ålder, avrundat med sammanfattningar och utblickar (plus en Zusammenfassung, som är en utförligare pendang till avhandlingens Abstract på titelbladets baksida). I bokens andra del redovisas på de drygt 400 följande sidorna en etymologisk granskning av de nordiska *-und*-namnen, i alfabetiskt uppställda namnartiklar med för analysen behövliga uttalsuppgifter och äldre skriftbeleg och med utförliga resonemang kring tolkningsdiskussionen i den namnvetenskapliga litteraturen, ofta med egna förslag och ställningstaganden, rikligt illustrerat med kartskisser och foton. Den avslutande käll- och litteraturförteckningen upptar ett 40-tal sidor, följd av ett register över bl.a. de cirka 150 säkerställda *-und*-namnen. De fyra avslutande översiktskartorna visar utbredningen av de nordiska denominativt respektive deverbativt bildade namnen, namn bildade med vattenbetecknande **-unde(r)* och nordiska avledda *-und*-namn.

G.H.

Skånes ortnamn. Ser. A. Bebyggelsenamn. Del 4. Frosta härad. Av Göran Hallberg. 415 s., Lund 2000 (Språk- och folkminnesinstitutet. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund). ISBN 91-7229-007-2. ISSN 0284-2416. I serien Skånes ortnamn är detta det hittills nionde bandet. Först i raden utgavs 1958 (Albo härad), det hittills senaste bandet utkom 1991 (Bara härad). Nu har alltså delen om Frosta härad kommit med Göran Hallberg som

författare. På vanligt sätt redovisas de behandlade namnens dialektuttal, därefter mycket omsorgsfullt äldre skrivningar, varefter härledningen diskuteras. Den sistnämnda är mestadels rätt kortfattad, men känns ändå fullt tillräcklig. Hemmansdelarnas och lägenheternas namn tas också upp, varför det blir ett betydande antal namn som penetreras; ortnamnsregistret är på hela 30 sidor i trespalt, dessutom finns ett tätttryckt efterledsregister om cirka 15 sidor. Inledningsvis behandlas häradsnamnet, vilket synes vara oklart trots åtskilliga tolkningsförsök, men kan höra ihop med mansnamnet *Frosti*. Minst lika oklart är det endast en gång belagda alternativnamnet här till, *Dapræheret* (1231). Författaren diskuterar insiktsfullt och försiktigt olika tolkningar av de många namnen i de 22 aktuella socknarna, och ställer också tolkningar mot varandra, såsom vid *Kvarröd*, *Landeröd* (s. 70) och *Köinge* (s. 187 f.). Vid *Gårdstånga* (s. 102 f.) hade författaren med fördel i artikeln kunnat inarbeta de i sammanhanget relevanta uppgifter som tydligen finns i Bertil Wedmarks opublicerade licentiatavhandling (1961). Vissa utredningar hade nog kunnat byggas ut, t.ex. rörande *Norrto*, där författaren i slutet av artikeln öppnar för möjligheten av anknytning till ett med *tad(a)* 'gödsel' besläktat substantiv "avseende visst slag av fuktig eller övergödslad terräng" (s. 245). Även vid *Kvesarum* (s. 320) hade kanske ställningstagandena kunnat göras tydligare. Med detta band kan ytterligare en gediget genomarbetad del i serien *Skånes ortnamn* fogas till de tidigare. L.-E.E.

Åse Wetås, Namneskiftet Kristiania – Oslo. 242 s., Oslo (Novus forlag). ISBN 82-7099-325-5. Författarens "hovudfagsoppgåva" i nordiska språk, här i lätt reviderad version, beskriver den process som föregick beslutet om namnskifte per den 1 januari 1925 från *Kristiania* (äldre *Christiania*) till *Oslo*, i litteraturen beskriven som okomplicerad och problemfri. Skiftet har inte föranlett någon grundlig namnvetenskaplig analys förrän nu. Genom studier av insändare i dagspressen, de politiska organens stenografiska protokoll och beslutshandlingar, samt de tongivande aktörernas argument i debattartiklar och vetenskapliga publikationer, visar författaren hur komplicerad, utdragen och stundtals infekterad debatten i verkligheten var. Efter Oslos brand 1624 uppfördes en ny stad väster om Akersälven, på kung Kristian IV:s befallning kallad *Christiania*. Öppen kritik mot detta tidigare namnskifte publicerades på 1850-talet. En återgång till namnet *Oslo* föreslogs i en anonym inlägga av Ivar Aasen 1866. Först i samband med de allmänna strävandena efter en "opnorskning" av ortnamnen kring sekelskiftet 1900 ställdes förslaget på dagordningen i

Kristiania kommun och senare i Stortinget. I den allt intensivare namnvårdsstriden anfördes språkvetenskapliga och folketymologiska tolkningar för och emot namnet *Oslo*. Åsikterna växlade om vad namnen *Kristiania* respektive *Oslo* egentligen denoterade, om vilket av namnen som var mest stötande eller tilltalande i tal och skrift, om vilka positiva eller negativa konnotationer namnen ansågs medföra. De tyngsta och avgörande argumenten tycks dock ha samband med unionsupplösningen, den nyvaknade nationalismen, vad som var danskt eller norskt, förenligt med bokmål eller landsmål. Namnstriden politiserades mot bakgrunden av gamla motsättningar mellan huvudstaden Kristianias konservativa, mera dansk- och bokmålsvänliga borgerskap, och den norska landsbygdsbefolkningens fornärvda, folkligt förankrade kultur. Inte minst betydelsefull för ärendets avgörande i Stortinget blev polariseringen av namnstriden mellan borgerskapet i "det nya" Kristiania och arbetarklassen i "det gamla" Oslo.

G.H.

Författarna

- Abram, Christopher*, MPhil, Robinson College, Cambridge, CB3 9AN, United Kingdom
- Bagerius, Henric*, fil.mag., Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk, Box 527, SE-751 20 Uppsala, Sverige
- Berger, Alan J.*, Attorney At Law, 836 W. Ancona St., Chicago, IL 60622, USA
- Edlund, Lars-Erik*, professor, Umeå universitet, Institutionen för litteraturvetenskap och nordiska språk, SE-901 87 Umeå, Sverige
- Goblirsch, Kurt G.*, Associate Professor of German, Linguistics Graduate Director, University of South Carolina, Columbia, SC 29208, USA
- Hallberg, Göran*, docent, arkivchef, Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, Helgonabacken 14, SE-223 62 Lund, Sverige
- Hansen, Finn*, lektor, Det Arnamagnæanske Institut, Københavns Universitet, Njalsgade 76, DK-2300 København S, Danmark
- Holl, Alfred*, Professor Dr., Georg-Simon-Ohm-Fachhochschule, Fachbereich Informatik, Kesslerplatz 12, DE-90489 Nürnberg, Deutschland
- Josefsson, Gunlög*, universitetslektor, Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk, Helgonabacken 14, SE-223 62 Lund, Sverige
- Kroesen, Riti*, Dr., Apollolaan 428, 2324 CE Leiden, Holland
- Lozzi Gallo, Lorenzo*, dottorando, Dipartimento di Linguistica, Università di Roma 3, via Ostiense 236, IT-00144 Roma, Italia
- Platzack, Christer*, professor, Lunds universitet, Institutionen för nordiska språk, Helgonabacken 14, SE-223 62 Lund, Sverige
- Söderberg, Barbro*, professor em., Stockholms universitet, Institutionen för nordiska språk, SE-106 91 Stockholm, Sverige
- Trosterud, Trond*, amanuensis, Universitetet i Tromsø, Det humanistiske fakultet, NO-9037 Tromsø, Noreg
- Wollin, Lars*, professor, Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk, Box 527, SE-751 20 Uppsala, Sverige